



Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumunu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935)

İrşat SARIALIOĞLU*

Öz

Bu makalede 3 Şubat 1935 tarihli Londra Deklarasyonu ve 25-26 Mart 1935 tarihleri arasında gerçekleşen Berlin müzakereleri İngiltere'nin iki savaş arası dönemdeki dış politikası çerçevesinde ele alınmaktadır. Londra'da İngiltere ve Fransa temsilcileri arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde ortaya çıkan Londra Deklarasyonu ile Berlin'de İngiltere Dışişleri Bakanı John Simon ile Hitler arasında gerçekleşen müzakereler; İngiltere'nin, Milletler Cemiyeti'nden çekilmesinin ardından Almanya'yı Avrupa Uyumuna döndürme siyasetinin birbiriyle bağlantılı iki adımını oluşturmaktadır. İngiltere'nin bu siyasetinin ardında yatan sebeplere odaklanan çalışmada, ekonomik ve siyasal sebeplerin yanı sıra hava silah teknolojisindeki ilerleme ile güvenlik algısındaki değişimin ve Alman hava gücü karşısında hissedilen endişenin süreçte etkin olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın vardığı bir diğer sonuç ise Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından yatıştırma politikasının ilk belirtisinin ortaya çıktığıdır. Temelde birincil kaynaklara dayanan çalışmada Türk Diplomatik Arşivi, İngiltere Ulusal Arşivi ve İngilizce olarak yayımlanmış Alman arşiv belgelerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Londra Deklarasyonu, Berlin Müzakereleri, Hitler, John Simon, İki Savaş Arası Dönem, İngiltere Dış Politikası

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Britain's Search for Concert of Europe After the Rise of Hitler: London Communiqué (03.02.1935) and Berlin Conversations (25/26.03.1935)

Abstract

In this article, the London Declaration of 3 February 1935 and the Berlin negotiations which took place between 25-26 March 1935 are discussed within the framework of British foreign policy in the interwar period. The London Declaration, which emerged as a result of the negotiations between the representatives of England and France in London, and the negotiations between the British Foreign Minister John Simon and Hitler in Berlin; are the two interconnected steps of Britain's policy of returning Germany to Concert of Europe following its withdrawal from the League of Nations. Focusing on the reasons behind this policy, it was concluded that, in addition to the economic and political reasons, the change in the perception of security due to the progress in air weapon technology and the anxiety felt against the German air power were an important factor. Another result of the study is, after the failure of the London Declaration and the Berlin negotiations, the first sign of the appeasement policy came in sight. The study is mainly based on primary sources and benefited from Turkish Diplomatic Archive, British National Archive and German archive documents published in English.

Key Words: London Communiqué, Berlin Conversations, Hitler, John Simon, Interwar Period, Foreign Policy of England,

Article Type: Research Article

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü, irsat.sarialioglu@hbv.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-7835-0746

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ister Muhafazakar Parti ister İşçi Partisi tarafından yürütülsün İngiltere'nin dış politikasını tek bir prensiple, savaş sonrası düzene ilişkin Büyük Güçlerin karşılıklı mutabakatının elde edilmesi olarak özetlemek mümkündür. Bu bağlamda barış antlaşmalarının belirgin hatalarını ortadan kaldıracak değişikliklere gidilerek Avrupa'nın önde gelen güçlerinin statükoyu kabul etmesini sağlamak İngiltere'deki karar vericilerin değerlendirmeye aldığı bir alternatif olmuştur. Bu yolla Avrupa'nın silahlı iki kampa ayrılmasının önlenilebileceği, ekonomik toparlanma için zaman kazanabileceği ve emperyal durumun muhafaza edilebileceği düşünülmüştür. Ekim 1933'te Almanya'nın Silahsızlanma Konferansından, ardından da Milletler Cemiyeti'nden (MC) çekilerek hızla silahlanmaya başlaması ise bu politikayı alt üst etmiş ve Avrupa sisteminin yıkılmasının yolunu açmıştır. Avrupa sisteminin yıkılmasına yol açan sadece Hitler'in mevcut Avrupa Uyumu içerisinde İngiltere'nin kendisine biçtiği partner rolünü kabul etmemesi ve Versailles Antlaşmasının kısıtlamalarını zor kullanarak ortadan kaldırması değildi (Northedge, 1966: 396; Taylor, 1965: 91). Almanya Orta Avrupa'da güçlendikçe batıda Fransa, doğuda Sovyetler Birliği, güneyde ise İtalya kendi güvenliklerini tehlikede görmüş ve Alman tehdidi karşısında Fransa, Sovyetler Birliği ve İtalya yaklaşması ortaya çıkmıştır (Esmer, 1935a: 1). Almanya Locarno'da batı sınırına ilişkin yaptığı gibi doğu ve güney sınırlarına ilişkin teminat vermeye razı olmadıkça bu üç devletin yaklaşması Birinci Dünya Savaşı öncesi bloklaşmaları andırır bir yapıya bürünerek Avrupa Uyumu ve İngiltere dış politikasını zorlayan bir unsura dönüşmüştür. Çünkü bu durumda İngiltere'nin karşısına iki zor alternatif çıkmıştır. Bunlardan ilki İngiltere'nin İtalya ve Fransa ile birlikte Alman revizyonizminin karşısında yer almasıdır. Fakat bu kısmi ittifak anlamına gelmekteydi ve tüm güçlerin mutabakatını hedefleyen İngiltere'nin genel eğilimine uygun düşmemekteydi. Ayrıca İngiltere Almanya'nın çevrelendiğini düşünerek olası bir Avrupa uzlaşısını reddetmesine de alan açmaktan çekinmekteydi. İngiltere için ikinci seçenek ise Almanya'daki revizyonist rejimi, bir gün Avrupa Uyumu içerisindeki yerini kabul edeceği umuduyla, tavizler vererek Avrupa Uyumu ve MC'ye döndürmek olmuştur (Northedge, 1966: 396; Bloch, 1972: 128). Bu seçenek, Avrupa'nın ancak Almanya'nın yatıştırılması ve kolektif güvenlik sistemi içerisinde dahil edilmesiyle güvende olabileceğini düşünen İngiltere için öne çıkmıştır (Hayes, 1978: 63). Fakat bu noktada da Almanya'ya verilecek ödünler üzerinde diğer Avrupa Güçleri'yle bir uzlaşmaya varmak ve daha da önemlisi Almanya ile bu güçler arasında bir uzlaşma sağlamak gerekmektedir ki bu da, çalışmanın ilerleyen safhalarında görüleceği üzere, hiç de kolay bir yol olmamıştır.

Bu çalışmanın konusu olan Londra Deklarasyonu ve Berlin Müzakereleri İngiltere'nin 1935 yılında uygulamaya koymaya karar verdiği Almanya'yı Avrupa Uyumu'na geri döndürme siyasetinin içerisinde meydana gelen önemli diplomatik gelişmelerdir. Çalışmada bu sürecin seçilmesinin sebebi, İngiltere'nin yatıştırma siyaseti öncesi kolektif güvenlik ve Avrupa Uyumu odaklı dış politikasını aydınlatmak ve bu politikanın neden işlemediğinin sebeplerini ortaya koymaktır. Diğer taraftan Londra Deklarasyonu ve Berlin görüşmelerinde İngiltere, Almanya'yı kolektif güvenlik ve Avrupa Uyumuna yeniden dâhil etmek amacıyla Versailles sisteminden ödün verme politikası gütmüştür. Çalışmanın, bu sürece odaklanarak, Versailles sistemi üzerinde başta İngiltere ve Almanya olmak üzere Avrupalı güçlerin görüş ayrılıklarını ortaya koymak bakımından da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Diplomasi tarihi literatüründe, münhasıran Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerine odaklanan bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Konu daha ziyade dönemin diplomasisini ele alan çalışmalarda incelenen gelişmeler arasında yer almaktadır (Hayes, 1978: 270-272; Doerr, 1988: 169-172; Medlicott, 1940: 138-139; Steiner, 2011: 83-86). Bu bakımdan çalışmanın ilk hedefi Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerinin içeriğinin ve dönemin diplomatik sürecinde yarattığı etkinin ortaya konulmasıyla literatüre küçük de olsa bir katkı sağlamaktır. Bunun yanı sıra çalışma temelde Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerini İngiltere dış politikası çerçevesinde ele almakta ve

İngiltere'yi bahsi geçen gelişmelere iten sebepleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu amaç dahilinde ilk etapta Hitler'in yükselişinin ardından İngiltere'nin Alman revizyonizmine yönelik bakış açısı aydınlatılmaya çalışılacak ve ardından arşiv kaynakları üzerinden Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakereleri incelenecektir. Berlin müzakerelerinin ardından İngiltere'nin politikasındaki değişim mercek altına alındıktan sonra ise sonuç kısmında birbirini tamamlayan bu iki önemli diplomatik girişim İngiltere dış politikası çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın temel kaynağını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Türk Diplomatik Arşivi (BCA/TDA), İngiltere Ulusal Arşivi (TNA) ve döneme ilişkin İngiltere ve Almanya arşiv belgelerinin basılı birer nüshalarını sunan Documents on British Foreign Policy (DBFP) ve Documents on German Foreign Policy (DGFP) serileri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma içerisinde dönemin anıları, basını ve ilgili literatürden de yararlanılmıştır.

2. İNGİLTERE'NİN ALMANYA İLE UZLAŞI SİYASETİNİN OLUŞUMU

İngiltere kamuoyunun ve İngiliz politikacıların Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası politikayı yeniden düzenleyen 1919 Paris Sistemine ilişkin bakış açıları birçok eleştiriyi barındırmaktaydı. İngiltere'de savaşın ardından Almanya ile imzalanan Versailles Antlaşması gibi katı bir anlaşma olmasaydı Nazilerin hiçbir zaman iktidara gelemeyeceği kanısı hakimdi ve antlaşma İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın tutanaklarında sık sık kabul edilemez ve savunulamaz bir metin olarak nitelendirilmekteydi. Ayrıca İngiltere'ye göre her ne kadar rahatsız edici ve saldırgan olsa da Almanya'nın hayati sorunlarını çözmek ve Almanya'yı mevcut düzene razı etmek için Hitler'le uzlaşma varmanın yollarını aramak Versailles'nin oluşturduğu sistemi korumaktan daha öncelikliydi. Esasında İngiltere için en elverişli alternatifin de bu olduğu düşünülmekteydi. Ekonomi güçsüzdü ve ciddi bir silahlanma sürecini kaldıramazdı. Silahlı kuvvetler tükenmiş durumdaydı ve güçlendirilmeye ihtiyaç duymaktaydı; bu bakımdan en azından zamana ihtiyaç olduğu şüphe götürmezdi. Avrupa'da tansiyonun düşmesinin ekonomik faydaları ortadaydı ve İngiltere ancak bir barış dönemiyle eski refah seviyesine ulaşabilirdi. Üstelik bu görüşleri benimseyen sadece Dışişleri Bakanı John Simon değildi, kamuoyu ve siyasi çevrelerde bu yönde güçlü bir eğilim bulunmaktaydı. (Doer, 1998: 159-160; Medlicott, 1969: 10-11; Craig, 1972: 615; Hughes, 2006: 87). Aslında tüm bunlar 1937 yılında başbakan olacak Neville Chamberlain ile özdeşleşen yatıştırma politikasının¹ İngiltere açısından Chamberlain dönemini aşan bir siyaset geleneği olduğunu göstermekteydi.

Almanya ile uzlaşma arayışında bir diğer önemli faktör ise İngiltere'nin güvenlik algısındaki değişimdi. Bu anlamda hava silahları konusunda yaşanan teknolojik gelişmeler ve Almanya'nın hava kuvvetlerindeki artış İngiltere hükümetinin politikasını gözden geçirmesi ve uzlaşma arayışlarına girişmesinde yadsınamaz bir öneme sahiptir. 1934 yazından itibaren Londra'nın havadan müdafaası için yapılan askeri manevralar, şehrin Almanya'nın mevcut durumdaki hava kuvvetlerine karşı artık ne karadan ne de havadan müdafaasının imkansız olduğunu göstermişti. Askeri yetkililer sık sık hükümeti mevcut koşullar altında hava taarruzunu men etmenin zorlukları konusunda uyarmaktaydı (BCA/TDA/534-37196-148508-58). Aynı panik havası İngiltere hükümetinde de mevcuttu (Churchill, 1974: 101-105). Örneğin, İngiltere Dışişleri'nin ikinci adamı Anthony Eden hava silahları teknolojisindeki gelişim sebebiyle İngiltere'nin "ada" olmaktan çıktığını ve Avrupa işlerinden uzak duran bir çeşit izolasyon politikasının bu şartlarda delilik olduğunu belirtmekteydi (BCA/TDA/534-37196-148508-58).

¹ Kavramsal açıdan bir saldırının ya da saldırı tehdidinin ortaya çıkması halinde saldırgan devlete karşı uygulanan pasif politika olarak tanımlanan yatıştırma politikası, İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain (1937-1940) ile özdeşleşmiştir ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere'nin Nazi Almanya'sına bazı tavizler vererek genel bir savaşı önlemek niyetiyle uyguladığı stratejiyi ifade etmektedir (Embel, 2019:1; Özdal, 2021: 174; Kennedy, 1976: 195-215).

Eden'in değerlendirmesi, İngiltere'nin güvenlik algısındaki keskin dönüşümünü ve 1934 yılı itibariyle içine düştüğü güvenlik bunalımını çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermektedir. Şöyle ki Almanya'nın Batı sınırlarına ilişkin güvence verdiği 1925 Locarno Antlaşmalarından beri İngiltere Avrupa işlerinden uzak duran temkinli bir politika izlemekteydi. İngiltere kamuoyu ve siyasi çevrelerinde de merkezi Avrupa'nın sorunlarına dahil olup yeniden Birinci Dünya Savaşı gibi bir afete sürüklenmemek gerektiği ve İngiltere'nin kendini toparlaması için kısmi bir izolasyon politikası gütmeye yönünde bir fikri eğilim mevcuttu (BCA/TDA/534-37196-148508-58). Şüphesiz bu eğilimin ardında o zamanki şartlarda İngiltere için yeterli güvenliği sağlayan Locarno Antlaşmalarının verdiği emniyet hissi etkindi. Locarno ile Almanya'nın Batı sınırlarına ilişkin Fransa ve Belçika'ya verdiği güvence sadece Avrupa'nın göbeğindeki Alman Fransız gerginliğini düşürmemiş, yüzyıllardır Hollanda ve Belçika'nın bağımsızlığını ve emin ellerde olmasını emniyet noktası ve kırmızıçizgisi olarak belirleyen İngiltere'yi de rahatlatmıştı. Fransa ve Belçika'nın güvenliği bir ada ülkesi olan İngiltere için hava silahlarında kaydedilen ilerlemeye kadar yeterli bir unsur olarak kabul edilmekteydi. Hava silahları teknolojisindeki gelişim ve Almanya'nın bu konuda kat ettiği mesafe ise İngiltere'nin alışıktığı olduğu güvenlik politikalarını alt üst etti ve Locarno sonrası oluşan emniyet hissi ve bu his tarafından çerçevelenen bir ortamda sürdürülen izolasyon tartışmalarının sonunu getirdi.

Tüm bunların etkisiyle İngiltere Dışişleri Bakanlığı Cenevre mekanizması (MC) yerine Almanya ile doğrudan müzakereler yapılırsa tatmin edici bir anlaşmaya varılabileceği alternatifini ön plana çıkarmaya başladı ve bu alternatif Mart 1934 tarihli memorandumunla İngiltere kabinesine sunuldu. Memorandum, Versailles Antlaşması'nın Almanya'ya askeri kısıtlamalar getiren beşinci maddesinin ortadan kalktığını çarpıcı metaforlarla açıklamaktaydı. Buna göre, Versailles'in beşinci maddesi pratik hedefleri açısından ölüydü ve çürümekte olan bir cesede dönüşmekteydi, bu madde gömülmedikçe Avrupa'daki politik atmosferi zehirleyecekti. Ve eğer bir cenaze olacaksa, bunu Hitler hâlâ cenaze levazımatçılarının hizmetlerinin karşılığını verecek bir ruh halindeyken organize etmek Avrupa siyaseti açısından açıkça daha avantajlıydı. Görüldüğü üzere memorandumun üslubu Batılı güçlere karşı her başarılı meydan okumanın Nazilerin kendine güvenini arttıracacağı ve anlaşma imkanının kaçırılacağı endişesini taşımaktaydı (Medlicott,1969: 9). Başlarda daha ziyade Dışişleri Bakanlığı'nın benimsediği bu tutumu 1934 yılı sonunda Başbakan Ramsay MacDonald ve kabinenin de desteklemesiyle Almanya ile silahlanmasını meşrulaştıracak etraflı bir anlaşma için müzakerelere girişilmesi kabul edildi (Medlicott,1969: 10-11). 11 Ocak 1935'te Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan toplantıda Almanya'nın silahlanması karşısında İngiltere'nin ilk hedefinin sayısal bir sınırlama ve Almanya'nın MC'ye dönüşünün sağlanması olduğuna ve bunun için ilk ayağı Fransızlarla yapılacak olan müzakere sürecinin başlatılmasına karar verildi (DBFP S.II. V.XII, No.340: 381). Başbakan Ramsay MacDonald ekim 1931 seçimlerinden sonra iş başı yapan, Muhafazakar Parti, Liberal Parti ve İşçi Partisinden oluşan bir koalisyon olan Ulusal Hükümet'in başında bulunmaktaydı. MacDonald ve temsil ettiği İşçi Partisi; resmi olarak MC aracılığıyla kolektif güvenliğe ve silahsızlanmaya dayanan bir dış politika benimsemişti. Bununla birlikte parti içerisinde dış politika alanına ilişkin güçlü bir izolasyonist ve pasifist damar bulunmaktaydı. Ayrıca MacDonald ve İşçi Parti'si için ekonomik bunalımın ortaya çıkardığı sonuçlar dış politika alanından daha öncelikliydi. Almanya'nın Silahsızlanma Konferansından, ardından da MC'den çekilerek hızla silahlanmaya başlaması ise MacDonald'ın da tutumunda değişiklik meydana getirdi (Marquand, 1977: 747, 769-772; Vickers, 2003: 108-117).

Yukarıda da belirtildiği gibi İngiltere'nin 1935 senesinin başlarında öncelikli hedefi Büyük Güçler'in mutabakatını sağlamaktı. Bunun için Almanya ile müzakerelere başlanmadan önce Fransa ile görüşmeler başladı ve Almanya'nın yeniden silahlanması ve Avrupa güvenliği meselelerinde Fransa ile diplomatik birlik kurmaya öncelik verildi. Fransa'nın desteğinin sağlanarak Berlin'e karşı ortak bir

tutum almak, kolektif güvenlik prensibi bağlamında önem arz etmekteydi. Diğer taraftan İngiltere, Almanya ile Fransa'yı ortak bir noktada buluşturmayı umuyor ve işler çıkmaza girerse kendisine dostça arabuluculuk rolü yükliyordu (Medlicott, 1940: 172; Hall III, 1976:488). Tabii tüm bunların yanı sıra Fransa ile kurulan diplomatik birliğin kendiliğinden, Almanya karşısında Fransa ile birlikte hareket eden İtalya ve Sovyetler Birliği'nin önceliklerini de ihtiva edecek olmasının Avrupa Uyumu hedefi bağlamında daha geniş bir çerçeve sunduğunu da unutmamak gerekmektedir. Zira, aşağıda görüleceği üzere Londra Deklarasyonu sadece İngiltere ve Fransa'nın değil İtalya ve Sovyetler Birliği'nin de güvenlik kaygılarına çözüm getirmekteydi ve bu açıdan Avrupa'nın kolektif güvenliğinin sağlanması hedefine yaklaşmaktaydı.

3. 1-3 ŞUBAT 1935 İNGİLİZ FRANSIZ GÖRÜŞMELERİ VE LONDRA DEKLARASYONU

1-3 Şubat 1935 tarihleri arasında Londra'da İngiliz ve Fransız temsilcileri arasında yapılan toplantıdan iki hafta önce Dışişleri Bakanı Simon Kral George'a şöyle yazmaktaydı:

“Tercihimiz; herhangi bir düzenleme ya da anlaşma olmadan silahlanmaya devam eden bir Almanya ile haklarının tanınması ve barış anlaşmasında bazı değişiklik elde etmesiyle MC'ye girmeye ikna olmuş ve bu veya başka yollarla Avrupa istikrarına dahil olmuş bir Almanya arasında olacaktır. Bu durumda hangi seçeneğin daha akıllıca olduğu ise açıktır” (Northedge, 1966: 404).

Simon'un bu cümlesi İngiltere'nin siyasetini açıkça ortaya koymaktaydı. Dışişleri Bakanı, Versailles Antlaşması'ndan ödün vererek Almanya'nın sisteme entegre edilmesini sağlamanın Avrupa güvenliği ve istikrarı için önemine işaret etmekteydi. Zira Almanya ile Versailles sisteminde değişikliği beraberinde getirecek müzakerelere oturulmaması halinde Avrupa karşısında kontrolsüz bir biçimde silahlanan ve zor yoluyla sistemi değiştirme potansiyeline sahip bir Almanya bulacaktı.

Fransızlarla yapılacak müzakerelerde temel hedef Avrupa güvenliği için anılacak yeni tedbirleri belirlemek ve bu önlemleri Almanya'ya sunmadan ortak bir tutumda birleşmekti. Bu amaç doğrultusunda karşılıklı yazışmaların ardından, taraflar 1 Şubat - 3 Şubat 1935 tarihleri arasında Londra'da bir araya gelme kararı almışlardır (DBFP S.II. V.XII, No.365: 407).

1 Şubat'ta başlayan görüşmelerde İngiltere'yi Başbakanı James Ramsay MacDonald, Kraliyet Danışma Meclisi'ne başkanlık eden kabine azası Stanley Baldwin, Dışişleri Bakanı John Simon ve kabinede Kraliyet mühürdarı (Lord Privy Seal) olarak yer alan ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın Simon'dan sonraki ikinci ismi olan Anthony Eden temsil ederken, Fransa'yı Başbakan Pierre- Etienne Flandin ve Dışişleri Bakanı Pierre Laval temsil etmiştir (DBFP S.II. V.XII, No.397: 458). Baldwin'in görüşmelerde yer alması İngiltere siyasi çevrelerince önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Çünkü böylelikle Muhafazakar Parti, İşçi Partisi ve Liberal Parti olmak üzere İngiliz parlamentosunda temsil edilen tüm partiler görüşmelere iştirak etmiş olmaktadır (Ulus, 1 Şubat 1935: 1,2; Ulus, 2 Şubat 1935: 1).

Londra'da İngiltere ve Fransa temsilcileri arasında cereyan eden müzakereler gizli yürütülmüş ve oldukça zorlu geçmiştir. Görüşmelere başlanılmasının hemen ardından Almanya'ya teklif edilecek genel anlaşma şartlarına Şark Misakı projesinin dahil edilmesi konusunda taraflar arasındaki fikir ayrılığı sebebiyle süreç akim kalma noktasına dahi gelmiştir (BCA/TDA/534-37196-148508-21). Şark Misakı projesi hayata geçirilemeyen; fakat 1933 ilâ 1935 yılları arasında Avrupa diplomasisinin tartışma konularının başında bulunan bir Avrupa işbirliği tasarısıdır ve Hitler'in yükselişinin ardından Doğu Avrupa'yı Alman revizyonizmine karşı korumayı öngören ilk ciddi diplomatik girişimi temsil

etmektedir. Projenin öncülleri olan Sovyetler Birliği ve Fransa'nın temel hedefi Şark Misakıyla Doğu Avrupa için bir Locarno oluşturmaktır (Radice, 1977: 45). Tasarı, Sovyetler Birliği, Fransa, Polonya, Çekoslovakya, Finlandiya, Baltık Ülkeleri ve Almanya'nın taraf olarak yer aldığı, Locarno Paktı benzeri, tarafların sınırlarını teminat altına alan karşılıklı garanti anlaşmasının oluşturulmasını içermektedir (A. H., 1934: 43). İngiltere Orta Avrupa ve Doğu Avrupa'ya müdahalesinin anlamsız olacağını düşündüğünden bahsi geçen paktın açık bir biçimde deklarasyon metninde yer almasına olumlu bakmamaktaydı. İngiltere açısından Batı Avrupa'ya ilişkin bir pakt özellikle de hava paktı tüm meseleyi halletmeye yetecekti. Fakat Fransa Dışişleri Bakanı Laval'ın ısrarcı tutumu ve konuya ilişkin hassasiyeti neticesinde İngiliz temsilciler Şark Misakının görüşmeler sonunda yayınlanacak deklarasyona dahil edilmesine rıza göstermek durumunda kalmıştır (BCA/TDA/534-37170-148357-3; BCA/TDA/534-37196-148508-21; BCATDA/534-37170-148357-9).

3.1. Londra Deklarasyonunun İçeriği

1-3 Şubat 1935 tarihleri arasında Londra'da gerçekleşen görüşmelerinin ardından taraflar Avrupa güvenliği açısından yeni dönemde alınacak tedbirlere ilişkin bir deklarasyon yayınlamışlardır. 3 Şubat veya Londra Deklarasyonu olarak anılan metinde altı çizilmesi gereken ilk nokta tarafların daha sıkı bir Avrupa işbirliği ile barışın korunması konusunda mesafe almaya çalışacaklarını ve bu yolla barışın bozulmasının önüne geçilmemesi durumunda ise silahlanma yarışına meydan verebilecek eğilimlere karşı gelmek amacıyla olduklarını belirtmeleridir. Bu anlamda deklarasyonun İngiltere'nin tüm Büyük Güçlerin mutabakatını alma siyasetine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde MC'nin önemini ve rolünün altının çizildiği metinde ayrıca, İngiltere ve Fransa gerek kendi ülkelerini ilgilendiren gerekse MC'nin yetki alanına giren konularda barışçıl çözüm yollarına gideceklerini, uzlaşma ve işbirliği metotlarını uygulayacaklarını belirtmekteydiler (BCA/TDA/571-35040-138308-22).

Deklarasyona genel olarak bakıldığında Roma Antlaşmalarının metin içerisinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Roma Antlaşmaları Fransa Dışişleri Bakanı Pierre Laval'ın Roma'da Başbakan Benito Mussolini ile 3 Ocak – 7 Ocak 1935 tarihleri arasında yaptığı görüşmeler neticesinde imzalanmıştı. Antlaşmaların en önemli yanı Fransız ve İtalyan hükümetlerinin, Almanya'nın Versailles Antlaşması tarafından kendisine dayatılan silahlanma kısıtlamalarını iptal etmesi veya Avusturya'nın bağımsızlığını tehdit etmesi durumunda birbirleri ile istişare halinde olmayı kararlaştırmış olmalarıydı. Bunun yanı sıra İtalya ve Fransa merkezi Avrupa'nın güvenliğine yönelik bir paktın gerekliliği konusunda da fikir birliğine varmıştı (Richardson, 1978: 41).

Londra Deklarasyonunda, Roma Antlaşmalarına atıfta bulunularak, Roma görüşmeleriyle İtalya ve Fransa'nın dostluklarını pekiştirme hedeflerini İngiltere'nin memnuniyetle karşıladığı ve Fransa ve İtalya tarafından barışın devamı için karşılıklı güven esaslı çerçevesinde birlikte hareket edilmesi niyetine İngiltere'nin de iştirak ettiği belirtilmektedir (DBFP S.II. V.XII, No.400: 482; BCA/TDA/534-37196-148508-58). Deklarasyondaki bu fıkra ile de İngiltere, İtalya ve Fransa ile arasındaki işbirliği siyasetini ortaya koymuş olmaktadır.

Ayrıca deklarasyonda İngiltere hükümetinin, Roma görüşmelerinde Orta Avrupa'ya yönelik İtalya ve Fransa'nın aldığı kararlara katıldığı belirtilmektedir. Buna göre İngiltere Avusturya'nın bağımsızlığının tehdit altına girmesi durumunda kendisinin de İtalya ve Fransa'nın istişare edeceği hükümetler arasına girdiğini beyan etmiş olmaktadır. Bu noktada Fransa ve İngiltere, Almanya'nın üç devletin beraberliğini görerek daha fazla ileri gitmeyeceğini, hatta yalnız kaldığının farkına vararak merkezi Avrupa işlerinde kendileriyle beraber hareket edeceğini ummaktaydı (DBFP S.II. V.XII, No.400: 483; BCA/TDA/534-37196-148508-58).

İki savaş arası dönemde barışı korumaya yönelik diplomatik girişimlerinden biri olan silahsızlanma meselesi de deklarasyonda önemli bir yer tutmaktaydı. MC Misakı, 8. maddesinde barışın sürdürülmesi için silahların mümkün olan en düşük düzeye indirilmesinin önemine vurgu yapmaktaydı. 1919'dan 1933 yılına kadar silahsızlanma hedefi devletlerin barışı koruma çabalarında da büyük bir yer işgal etmişti. Bu amaç doğrultusunda MC, 1926'da genel bir silahsızlanma konferansı hazırlamakla görevli olmak üzere bir silahsızlanma konferansı hazırlık komisyonu kurmuştu ve bahsi geçen Silahsızlanma Konferansı, 2 Şubat 1932'de Cenevre'de açılmıştı (Armaoğlu, 2000: 223-225). Fakat Almanya'nın 1933 Kasımında Silahsızlanma Konferansından çekilmesi bu çabaları büyük ölçüde sonuçsuz bırakmıştı. Yukarıda da değinildiği üzere Almanya'nın konferanstan çekilmesinin ve hızla silahlanmaya girişmesinin ardından Versailles Antlaşmasının silahsızlanmaya ilişkin hükümlerinin hedefleri bağlamında ortadan kalktığını düşünen İngiltere, Almanya'nın silahlanmasını Avrupa uyumu sınırları içerisine çekmeye yönelik bir çaba içerisine girmişti. Bu çabanın deklarasyona da yansıdığını görmekteyiz. Metinde herhangi bir devletin muahede ile mecbur olduğu askeri tahdidatı kendi inisiyatifiyle kendi kendine ilga etmesine izin verilmeyeceği belirtildikten sonra beşinci babın yani Versailles Antlaşmasının askeri tahdidatı içeren kısmının hangi şartlarda lağvedilebileceğine değinilmekteydi. Buna göre, mevzu bahis durum Almanya'nın Şark Misakına, Roma'da esası kurulmuş olan Merkezi Avrupa Paktına ve silahların sınırlandırılmasına ilişkin yeni genel bir anlaşmaya Cenevre'de katılmasıyla bir diğer ifadeyle MC'ye dönmesiyle mümkün olabilecekti (BCA/TDA/534-37196-148508-21; Steiner, 2011: 83).

Deklarasyonda İngiltere ve Fransa temsilcileri, mağlup devletlerin silahların azaltılması hususunda anlaşmalarla belirlenmiş olan yükümlülüklerini tek taraflı eylemlerle değiştirmeye hakkı olmadıklarını belirtmekte; fakat bunun yanı sıra -çeşitli tavizler vererek Almanya'yı Avrupa Uyumuna geri almak siyasetine uygun bir biçimde- Almanya ve diğer devletler arasında serbestçe yapılacak müzakereler sonucunda elde edilecek genel bir sınırlandırma kadar hiçbir gelişmenin de karşılıklı güvenin tesis edilmesine ve barış perspektifinin pekişmesine yardımcı olamayacağını da kabul etmekteydi. Böylelikle Almanya da Avrupa'nın kolektif güvenlik sistemine eklenmiş olacaktı (BCA/TDA/534-37196-148508-58).

Londra Deklarasyonunun en ilgi çekici taraflarından biri de hava savunması alanında Locarno Anlaşmasının yenilenmesi anlamına gelecek öneriler içermesiydi. Deklarasyon, vuku bulabilecek ani bir taarruz halinde; Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika ve İtalya -yani Locarno akitleri- arasında taarruzda bulunanın diğer akitler tarafından cezalandırılmasını öngören müşterek bir anlaşmanın, Lokorna imzacılarına teklifini önermekteydi. Böylelikle tasarlanan bu yeni anlaşma Locarno'nun çerçevesini de aşmaktaydı. Şöyle ki, Locarno'da taarruz eden tarafın tespit edilmesi ve ortak tedbir alınması MC'de yapılacak müzakerelerin neticesine bağlanmış durumdaydı. Londra Deklarasyonu'nun tasarladığı anlaşmada ise böyle bir kayıt bulunmamaktaydı (BCA/TDA/534-37196-148508-21). Bu yeni durumu büyük ölçüde İngiltere'nin Locarno'ya yönelik bakışındaki değişim ortaya çıkarmıştı. Locarno'nun akdi sırasında hava taarruz aygıtları pek gelişmiş değildi ve saldırıda bulunması muhtemel tek devlet olan Almanya'nın silahlanması sınırlandırılmıştı. Locarno'dan 1934'e kadar geçen sürede ise yukarıda da altı çizildiği üzere oldukça kritik değişiklikler meydana geldi. Hem hava silahlarının teknik açıdan geldiği nokta İngiltere'yi "ada devleti" olmaktan çıkardı hem de Almanya bir askeri hava filosu kurdu. Bu şartlar altında İngiltere hükümeti vaziyetini git gide daha belirgin hale getirirken Locarno'nun hukuki mahiyeti ve etkisi konusu da gündeme gelmeye başladı. Dışişleri Bakanı John Simon ve Eden'e göre Locarno bir ittifak antlaşması değildi. Çünkü Locarno'ya göre istisna teşkil eden bir durum dışında tüm kararlarda MC Meclisi oybirliği ile karar vermek durumundaydı (BCA/TDA/534-

37196-148508-58).² Bu durumda en azından uzun bir zamana ihtiyaç duyulacağı aşikârdı. Hâlbuki bir hava saldırısı durumunda, şiddetli bir bombardımanla bir ülkenin en nazik noktaları birkaç saat içinde tahrip edilebilirdi. Bu takdirde mütecavizi tayin etmek için vakit geçirmemek önem arz etmekteydi. İmza sahibi devletler süratle hareket etmezlerse saldırıya uğrayan tarafın birkaç gün içinde muharebeye devam edemeyecek hale gelmesi muhtemeldi. Bu gibi bir ihtimale karşı koymak maksadıyla yeni bir hava Locarno'su yapmak İngiltere için bir zaruret haline gelmişti (BCA/TDA/534/37176-149204-62). Diğer taraftan Locarno'nun imzalandığı dönemde kendisini hiçbir şekilde tehdit altında görmeyen İngiltere Locarno Misakı ile müdahale ve yardım taahhüdü altına girmektedir, fakat buna karşılık bir garanti elde etmemektedir. Halbuki Londra müzakerelerinde tasarlanan yeni anlaşma -Almanya'nın-hava tehdidinden korkan İngiltere'ye Fransız hava kuvvetlerinin yardımını vaat etmekteydi. Bu açıdan bakıldığında, İngiltere'nin Locarno'daki taahhütlerini yenilenmeye razı gelme sebebinin de bu teminat olduğu düşünülebilir (BCA/TDA/534-37196-148508-58).

Metin içerisinde de İngiltere ve Fransa hava alanında gerçekleşen teknolojik ilerlemelerin oluşturduğu tehlikenin altını çizdikten sonra bu tehlikelere karşı, mütekabiliyet esası dahilinde, bazı devletler arasında bölgesel bir anlaşma yapılması konusunu tetkik ettiklerini belirtmişlerdir. Buna göre, akit devletlerden biri diğer akit devletlerden biri tarafından havadan ve tahrik edilmemiş (non provoqué) bir taarruza uğrarsa öbür akitler hava kuvvetleri ile mağdur devletin yardımına koşacaklardır. İngiltere ve Fransa temsilcileri, bu tarz bir karşılıklı mukavelenin Batı Avrupa'da bir taarruzu önleyecek mahiyette olacağını ve bu mukaveleye katılanları havadan baskınlara karşı korumaya yardımcı olacağını düşünmekteydiler. Deklarasyonda İngiltere ve Fransa'nın; bu tarz bir mukavelenin ivedi olarak yapılması için İtalya, Almanya ve Belçika'yı davet etmeye karar verdikleri kayıt altına alınmaktadır. Ayrıca ilgili devletlerin cevabı alınınca İngiltere ve Fransa hükümetlerinin vakit geçirmeden birbirleriyle istişare etmeye hazır olduğunun da altı çizilmiştir. Burada kast edilenin Almanya'nın vereceği cevap olduğuna şüphe yoktur (DBFP S.II. V.XII, No.400:483-484; BCA/TDA/571-35040-138308-22; BCA/TDA/534-37196-148508-58).

Görüldüğü üzere 1934 yılı sonu itibariyle Almanya'nın hava gücüne ilişkin kaygıları had seviyeye ulaşmış İngiltere Londra Deklarasyonunda yer alan hava savunması anlaşmasıyla Almanya karşısında güvenliğini temin etme yoluna gitmekteydi. Tasarlanan bu anlaşmayla artık İngiltere Locarno'da olduğu gibi sadece kefil değil aynı zamanda müstefit olan bir devletti. Dışişleri Bakanı John Simon da yaptığı açıklamada İngiltere'nin Locarno itilafları ile iyice tayin edilmemiş bir vaatte bulunduğunu halbuki yeni anlaşma uyarınca akitlerden biri havadan taarruzda bulunursa İngiltere'nin hava kuvvetleri ile vakit kaybetmeksizin onun yardımına gideceğini belirtmiştir. Müzakere sürecine ve deklarasyona hava anlaşması çerçevesinde bakıldığında da bu meselenin diğer tekliflerden ayrı olduğu ve İngiltere'nin genel düzenlemelerin bazılarını ikinci plana atarken hava paktı meselesine özel önem atfettiği görülmektedir (BCA/TDA/534-37196-148508-21; BCA/TDA/534-37170-148357-3).

3.2. Almanya'nın Cevabı

Londra Deklarasyonu Almanya'nın lehinde ve aleyhinde noktalar içermektedir. Her şeyden önce Almanya diğer üç büyük Batı devleti ile eşit bir muameleye tabi tutulmaktaydı. Ayrıca hava sözleşmesine dahil olması dolayısıyla Almanya'ya hava silahlarına sahip olma hakkı da tanınmaktaydı. Bunun yanı sıra deklarasyon, Almanya'ya tek taraflı olarak Versailles Antlaşması'nın beşinci maddesini

² Bu kuraldan istisna tutulan durum ise, tecavüzün "aleni" olduğu durumdu. Bu durumda İngiltere ve İtalya derhal ve hiçbir devletle istişare etmeden bütün kuvvetleriyle Fransa'nın yardımına koşmak mecburiyetindeydiler. Fakat bu durum için, tecavüzün aleni olması, Fransa tarafından tahrik edilmemiş olmaması ve böyle bir halde acil müdahaleyi Londra ve Roma'nın zaruri görmesi gerekmemekteydi. Bir başka ifadeyle MC prosedürünü işletmeden müdahaleye olanak veren tek durumda da hükümetlere takdir yetkisi tanınmaktaydı ve İtalya'nın zamanı geldiğinde taahhüdünü yerine getirip getirmeyeceği tereddütlerle karşılanmaktaydı.

lağvetmek hakkı tanımamaktaydı. Diğer taraftan Almanya'nın Şark ve Merkezi Avrupa misaklarına katılması ve MC'ye dönmesi talep edilmekteydi (BCA/TDA/543-37196-148508-58; BCA/TDA/534-37170-148357-3). Oysaki Almanya Locarno'dan itibaren Batı Avrupa'daki mevcut statükoyu kabul ederken Şark ve Merkezi Avrupa misaklarının öngördüğü biçimde Doğu ve Orta Avrupa'nın statükosuna dair bir taahhüt altına girmekten imtina etmekteydi. Almanya'nın 14 Şubat 1935 tarihinde deklarasyona verdiği cevap, Doğu ve Orta Avrupa'ya ilişkin siyasetinde deklarasyonun ardından bir değişim olmayacağını habercisi niteliğindedir. Almanya'nın 14 Şubat 1935 tarihinde Londra Deklarasyonuna verdiği cevap şu şekildedir:

“Alman hükümeti, korunması gerek Almanya'nın güvenliği ve gerek öteki ulusların güvenliği için gerekli olan barışın temini yolunda çalışmayı candan istemekte İngiliz ve Fransız hükümetleri ile bir düşüncededir.

Alman Hükümeti alakadar hükümetler arasındaki dostça güven zihniyetini iyi bir surette karşılar. İngiliz ve Fransız hükümetlerinin bildiri bu zihniyete tercüman olmaktadır. Alman hükümeti Londra bildirimiminin birinci kısmında bahsolunan sorumu derin bir tetkikten geçirecek ve bu tetkiki yaparken barış zihniyeti içinde ve Almanya'nın Avrupa'nın göbeğinde(ki) durumu itibariyle güvenliğini garanti altına almak kaygusunu göz önünde tutacaktır.

Almanya hükümeti, bilhassa pek çok silahlanmış olan devletlerin Versay muahedesinde yazılı silahları bırakmaya dair olan hükümlerini tatbik etmemeleri yüzünden pek çok ilerlemiş olan silah yarışı tehlikesinin ileride önüne geçmek çarelerini özel bir itina ile tetkik edecektir.

Alman hükümeti silahlanma alanında uluslararası sürekli anlaşmaların ancak hükümranlık haklarına sahip devletler arasında hasıl olacak serbestliğe muvafakat ile mümkün olacağı inanındadır.

Alman hükümeti ani surette yapılacak hava saldırılarına karşı güveni imkan olduğu vakit yapılacak olan ve imzalarını koyacak devletlerin hava kuvvetlerinin tahrik eseri olmıyan saldırıya uğramış devlet lehine doğrudan doğruya müdahalelerini iltizam edecek bulunan bir mukavele ile arttırmak teklifini de memnuniyetle karşılar.

Alman hükümeti, prensip itibariyle kendi hava kuvvetlerini barışı bozacak olanlara karşı kullanmaya hazır ve bütün imzalarını koymuş devletlerin güvenliklerini garanti altına alacak olan böyle bir mukaveleminin ne gibi yollarla ve ne gibi çarelerle bir hakikat haline getirmeyi alakadar hükümetlerle uzlaşarak araştırmaya mütemayildir

Alman hükümeti, şu düşüncededir ki: yetecek kadar izhar edilmemiş olan görüşmeler, bu görüşmeleri yapan devletler arasında bir takım çarpışmalara meydan vermekte olduğundan, sonuçları bakımından tamamen yeni bir mahiyette olan böyle bir mukaveleminin yapılmasına da bu gibi çarpışmaların önüne geçilmesi gerektir.

Alman hükümeti bu gibi görüşmelere girişilmeden önce, alakadar hükümetler arasında bir takım mütekaddem prensip meselelerini ayrı ayrı görüşmelerle aydınlatmak gerekeceği düşüncesindedir. Bundan dolayı, İngiliz-Fransız konuşmalarından sonra İngiltere bu konuşmalara iştirak etmiş olmak itibariyle ve aynı zamanda Locarnonun vaminini bulunmak haysiyetiyle Alman hükümeti ile doğrudan doğruya görüşmelere başliyak olursa pekiyi bir şey olur.

Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.

Alman hükümeti, bir hava mukavenamesi yapılmasının Avrupa uluslarının elbirliğine doğru mühim bir merhale olacağı ve hatta öteki Avrupa meselelerini de bütün devletler için memnuniyete şayan bir sureti hale sevk edeceği mütalaasında Fransa ve İngiltere hükümetleriyle hemfikiridir (Ulus, 17 Şubat 1935:1-2)."

Görüldüğü üzere Almanya verdiği cevapta Şark Misakı, Avusturya'nın bağımsızlığı konusunda garanti, MC'ye dönüş ve silahların sınırlandırılmasına ilişkin yeni bir genel anlaşmaya katılım gibi konularda herhangi bir taahhüde girişmekten kaçınmakta, sadece bu hususları itina ile tetkik edeceğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra hava mukavenamesi yapılması konusunda ise hemen harekete geçmeye hazır olduğunu dile getirmekte, hatta kendi hava kuvvetlerini barışı bozacak olanlara karşı kullanmaya hazır olduğunu da belirtmektedir. Özetle, Almanya; hava Locarnosu dışında deklarasyonda yer alan hiçbir teklif hakkında olumlu veya umut vadeden bir şey söylememekte, buna karşı hava mukavelesine ilişkin derhal müzakereye hazır olduğunu bildirmektedir. Böylelikle sadece İngiltere'nin esaslarına karşılık verilmiş olunmakta, Londra Deklarasyonu'nun özünü oluşturan Şark Misakı, Merkezi Avrupa Misakı ve MC'ye yeniden katılım gibi unsurlar ise çözümsüz bırakılmaktadır. Almanya'nın bu tutumu muhatapları tarafından hava anlaşması dışındaki teklifleri müzakere yoluna havale ederek zamanla sonuçsuz bırakmak hedefi olarak yorumlanmıştır. Almanya'nın Londra Deklarasyonunun hava mukavelesine dair olan kısmı ile diğer kısımlarını birbirinden ayırması ve hava mukavelesini vakit kaybetmeksizin müzakere etmeyi teklif etmesindeki amacın hava baskısı endişesini gidererek İngiltere'yi kendi yanına çekmek olduğu aşıkardır. İngiltere'nin deklarasyonda yer alan Şark ve Merkezi Avrupa misaklarına desteğini kesmenin Almanya açısından taşıdığı önem hesaba katıldığında, Almanya'nın; İngiltere, Fransa ve İtalya arasındaki iş birliğine darbe indirmeyi hedeflediğini söylemek mümkündür (BCA/TDA/543-37196-148508-58).

Almanya'nın verdiği cevap ve Londra Deklarasyonu'nda yer alan hava savunma sözleşmesine ilişkin müzakere teklifini diğer tekliflerden ayırma isteği, muhatapları tarafından bir bütün olarak deklarasyonun hedeflerini suya düşürmek olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Fransa Almanya'nın cevabından azami derecede rahatsız olmuştur. Sonuçta Londra Deklarasyonu dahilinde hava savunma sözleşmesi silahları bırakma meselesi ile ilintiliydi ve bu durum Versailles Antlaşması'nın beşinci kısmının yerine geçmesi tasarlanan silahları sınırlandırma anlaşması dışında değerlendirilemezdi. Alman cevabından sonra gerçekleştirilen İngiltere ve Fransa arası görüşmelerde Avrupa güvenliği bağlamında Londra Deklarasyonunun tekliflerinin bölünmez bir biçimde değerlendirilmesinin şart olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu noktada Fransa'nın ısrarcı tutumunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin de etkisini yadsımamak gerekmektedir. Sovyetler Birliği, Alman cevabının ardından İngiltere ve Fransa hükümetlerine birer nota göndererek Londra Deklarasyonu'nu memnuniyetle karşıladığını ve Avrupa'nın güvenliği ile barışın temini için deklarasyonun içerdiği tüm önerilerinin bölünmez bir bütün olduğu fikrinde olduğunu iletmişti. Ayrıca notada deklarasyonun içerdiği bazı tekliflerin ilgili devletlerle müzakere edilip diğerlerinin bir kenara bırakılması durumunda sürecin barış amacının tersine işleyeceğinin açık olduğunu da altı çizilmekteydi. Notanın son kısmında ise Sovyetler Birliği, Avrupa nüfusunun çoğunluğu ilgilendiren böyle bir durumda "Avrupa'nın diğer devletlerinin (İngiltere'nin) sulhu tarsin için yapılacak teşebbüslere müzaheret etmelerinden şüphe etmeye mahal yoktur", diyerek Almanya'nın cevabı karşısındaki tutumunu net bir biçimde ortaya koymaktaydı (Cumhuriyet, 22 Şubat 1935: 6).

Fransa ve Sovyetler Birliği'nin tutumunun da etkisiyle, İngiltere Berlin'e 3 Şubat Deklarasyonu'nun bölünmez ve parçalanmaz bir bütün olduğunu belirtmiş ve Almanya'dan kendisine yönelen teklifler hakkındaki bakış açısını değiştirmesini talep etmiştir. Alman hükümeti ise verdiği cevapta deklarasyonun içerdiği bütün meselelere ilişkin müzakereye hazır olduğunu belirtmiş ve

Dışişleri Bakanı John Simon'u görüşmelerde bulunmak üzere Berlin'e davet etmiştir (BCA/TDA/543-37196-148508-58; cumhuriyet, 24 Şubat 1935: 4).

Simon'un Berlin ziyaretinden önce iki önemli gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan ilki İngiltere'nin 4 Mart 1935'te yayınladığı Beyaz Kitap'ta bütçedeki beklenmedik artışın sebebi olarak Almanya'nın hukuka aykırı bir biçimde silahlanmasının gösterilmesinin iki ülke arası yarattığı diplomatik krizdir. Beyaz Kitap'ın yayınlanmasından bir gün sonra Almanya Hitlerin rahatsızlığını bahane ederek Simon'un ziyaretini ertelemiş ve İngiltere'nin Berlin Büyükelçisinin taleplerine rağmen ziyaret için yeni bir tarih vermekten kaçınmıştır. Bu kriz 12 Mart'ta aşılmış ve taraflar Berlin'deki müzakerelere başlamak için 25 Mart tarihini tercih etmişlerdir (DGFP S.C. V.III, No:519:983-985). Burada önemli olan bir diğer nokta ise Beyaz Kitap'ta Almanya'ya karşı takınılan üslubun Dışişleri Bakanı Simon tarafından da eleştirilmesidir. Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'nin raporlarında konuya ilişkin alınan istihbaratın Simon'un Başbakan MacDonald'ı itham ettiği yönünde olduğunun altı çizilmektedir (BCA/TDA/534/ 37176-149208-2; BCA/TDA/534/31438-124391-3). Bu süreçteki bir diğer önemli gelişme ise Hitlerin 16 Mart tarihinde yayınladığı bir demeçle Almanya'nın zorunlu askerlik sistemine geçtiğini ve 36 firkalık bir ordu kurulması kararı alındığı açıklamasıdır. Hitler'in Versailles sistemine karşı yaptığı bu meydan okuma karşısında başta Fransa olmak üzere Avrupa güçleri İngiltere'nin Berlin ziyaretini iptal etmesini beklemiştir. Fakat Almanya'yı ikna etmek için gittikçe zamanın daraldığına inanan Dışişleri Bakanı Simon ve Berlin Büyükelçisi Eric Phipps'in uyarılarının etkisiyle ziyaret kararından geri dönülmemiştir (Hall III, 1976: 491).

4. BERLİN MÜZAKERELERİ

Berlin'deki ilk görüşme 25 Mart 1935 tarihinde saat 10:30'da gerçekleşmiştir. İngiltere'yi Dışişleri Bakanı John Simon, Anthony Eden, İngiltere'nin Berlin Büyükelçisi Eric Phipps ve Dışişleri Bakanlığı memurlarından Mr. Strang ve Mr. Wigram temsil etmiştir. Almanya'yı, ise Şansölye ve Führer Adolf Hitler, Dışişleri Bakanı Baron Von Neurath, silahsızlanma konusuna ilişkin özel yetkili temsilci olarak Von Ribbentrop, Dışişleri Bakanı Neurath'ın özel kalemi von Kotze ve tercüman Schmidt temsil etmiştir (TNA/CAB, 24/254/25:1).

25 Mart günü gerçekleşen müzakereler temelde Şark Misakı etrafında gelişmiştir ve müzakerenin başında John Simon Şark Misakına ilişkin İngiltere'nin politikasını açıklamıştır. Simon Şark Misakının ilk ortaya çıktığında İngiltere hükümetinin misaka ilişkin ciddi eleştirileri olduğunu kaydetmekle beraber, Doğu Avrupa'daki güçlerin katılımıyla bu bölgenin güvenliğine yönelik ek katkılar olmadıkça Avrupa barış ve istikrarının sağlanamayacağı gerçeğini de kabul ettiğini belirtmiştir. Batı Avrupa'ya ilişkin Locarno'nun bulunduğunu ve İngiltere hükümetinin Almanya'nın Locarno'yu tanımasından memnuniyet duyduğunu belirten Simon, Batı Avrupa'da belirli bir dayanışma unsuru olmasının yanı sıra Doğu Avrupa'da da bunun sağlanması gerektiğinin altını çizmiş ve bu bölgeye ilişkin düzenlemede olması gereken üç unsuru şu biçimde sıralamıştır:

1. Şark Misakına katılan devletler arasında bir saldırmazlık sözleşmesinin imzalanması
2. Devletlerden birinin saldırmazlık sözleşmesinin göz ardı edilme tehlikesinde olduğundan endişe etmesi durumunda pakta üye devletler arasında istişare hükmünün getirilmesi
3. Bahsi geçen sözleşmenin karşılıklı yardım hükümlerini içermesi (TNA/CAB, 24/254/25:5).

Konuya ilişkin yapılan müzakerelerde Hitler, Doğu Avrupa'da Locarno tarzı bir anlaşmaya taraftar olmadığı daha ziyade Doğu Avrupa ülkeleriyle münferit anlaşmalara gitme yolunu tercih ettiğini ortaya koymuştur (Eden, 1962: 135). Almanya'nın Çekoslovakya ve Polonya'ya karşı savaş ihtimalinin bu ülkelerle olan saldırmazlık ve hakemlik anlaşmalarından dolayı mümkün olmadığını dile getiren

Şansölye, bu konuda garanti verdikten sonra Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne karşı savaş ilan etmeyeceğine ilişkin olarak da İngiltere hükümetine garanti verebileceğini belirtmiştir. Hitler'in Şark Misakı'na ilişkin bakış açısının müzakere boyunca temelde Sovyetler Birliği'ne ilişkin politikası etrafında şekillendiğini görmekteyiz. Hitler'e göre Sovyetler Birliği'nin dış politikada saldırgan eğilimleri mevcuttu ve Almanya'nın böyle bir taahhüdü yüklenmesine karşılık aynı durum Sovyetler Birliği açısından geçerli değildi. Bolşevizm'in on beş yıl önceki doktrinin değiştiğine inandığını belirten Hitler, Sovyetlerin Şark Misakı konusundaki ısrarını da Uzak Doğu'da hareket serbestisi kazanma arzusuna bağlamaktaydı. Dahası Hitler, bir taraftan Bolşevik doktrin diğer taraftan Sovyetler Birliği'nin siyasi hedefleri ile son on beş yılda edindiği askeri ve ekonomik gücü bir arada düşündüğünde savaşın diğer ülkelerden ziyade Sovyetler Birliği tarafından çıkarılma ihtimalinin yüksek olduğuna ve Avrupa için asıl tehdidin Sovyetler Birliği olduğuna inandığının altını çizmekteydi.

Ayrıca Hitler müzakereler esnasında bir konuyu net bir biçimde açıklığa kavuşturmak istediğini belirterek Almanya'da Bolşevizm'i görmüş biri olarak ülkesinde hiç kimsenin Sovyetler Birliği tarafından korunmak istemediğini, Alman halkının Fransız saldırısından çok Rus korumasından korktuğunu dile getirmekteydi. Hiçbir Nasyonal Sosyaliste Bolşevizm için savaşmayı açıklayamayacağını belirten Hitler'e göre, bu durum Papa'dan veya Katolik Kilisesinden, Budizm ya da İslamiyet'e yardım istemek kadar abesti. Özet olarak müzakerelerin 25 Mart sabahı gerçekleşen ilk safhasında Hitler Şark Misakını katıyen kabul etmeyeceğini belirtmiş ve Rusya'yı tüm Avrupa için bir tehlike olarak değerlendirmişti (TNA/CAB, 24/254/25:6-12). Hitler'in Şark Misakı konusundaki tutumu belirgin bir biçimde katı ve uzlaşmadan uzaktı. Kendisi de bizzat bu konuda Hitler'i ikna etmeye çalışan Eden'in cümleleriyle "sonuç vahimdi ve Sovyetler artık öcüydü!" (Eden, 1962: 154).

Berlin müzakerelerinin 25 Mart günü saat 16:00'da başlayan ikinci oturumuna Almanya'nın Avusturya politikasına ilişkin görüşmelerle başlamıştır. Bu konuda Hitler, ekonomik problemleri kendilerinden daha fazla olan bir ülkeyi topraklarına katarak kendi ülkesinin mali zorluklarını arttırmaya niyeti olmadığı konusunda İngiltere heyetine güvence vermiştir. Fakat bununla birlikte görüşmeler esnasında Hitler'in Avusturya halkının Almanya ile daha yakın ilişkiler kurulmasından yana olduğu konusundaki ısrarı gözden kaçmamaktadır ve konuya ilişkin müzakere sürecinde Avusturya'nın iç işlerine karışmama garantisi vermeye yanaşmamıştır. (TNA/CAB, 24/254/25:12-15).

Berlin müzakerelerinin en gergin kısmını ise Almanya'nın MC'ye dönmesi meselesi oluşturmuştur. Müzakere sırası MC'ye ilişkin kısma geldiğinde, bizzat Hitler konunun gündem maddeleri arasında en zoru olduğunu belirtmiştir. 1918'de Almanya'nın MC'ye duyduğu inançla teslim olduğunu, savaşın sonunda Alman kamuoyunun MC'nin tüm problemleri çözeceği inancına sahip olduğunu; fakat Versailles Antlaşmasıyla beraber büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını dile getiren Hitler'e göre, Versailles Antlaşması, milletleri galip ve mağlup, üstün ve aşağı olarak sınıflandırmıştır. Bazı Alman hükümetleri bu durumu kabul etse de Alman toplumu bu durumu asla kabul etmemiştir. Bu sebeple Hitler Alman halkına hiçbir zaman kabul etmedikleri bir "aşağılık duygusu" empoze eden bir antlaşmayla özdeşleşen MC ile dürüst ve vatansever hiçbir Almanın kendisini ilişkilendirmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir (TNA/CAB, 24/254/25: 16-17).

Bu noktada İngiltere heyeti Almanya'nın MC'ye dönüşüne katkı sağlamak için Versailles Antlaşmasının MC tüzüğünden ayrılmasını önermiştir. MC tüzüğü ile Versailles Antlaşmasından teknik olarak ayrılmasının sorunların sadece bir kısmını oluşturduğunu öne süren Şansölye ise asıl sorunun Almanya'nın içerisine itildiği "aşağılık duygusu ve ikincil önemde ülke konumu" olduğunu belirterek bu teklifi reddetmiştir. Almanya'nın kendi çabalarıyla yeniden düzenlediği meseleler dışındaki her konuda MC'de Almanya'ya biçilen bu ikincil ve aşağı rolün aktüel olarak sürdüğünü öne süren Hitlerin bu hususta ortaya koyduğu örnek ise oldukça dikkate değerdir: bahsi geçen bu ikincil ve pejoratif rolden

dolayı Almanya bir koloni idare etmeye uygun görülmemektedir. Bu hususta Hitler'in önerisi eski Alman kolonilerinin kendilerine iadesidir. Hitler müzakere esnasında açık bir biçimde bu soruna tatmin edici bir çözüm bulunduğu takdirde, İngiltere'nin Almanya'nın dostluğunu kazanacağını belirtmiştir. Eski kolonilerin Almanya'ya iade edilmesi durumunda Almanya İngiltere'ye karşı taahhütlerini sadakatle yerine getirecek ve bu çözüm Şansölyeye göre Almanya'nın İngiltere'yle işbirliği ve dostane ilişkilerine geri dönmesiyle neticelenecektir. Buna karşılık, Simon'un manda yönetimindeki kolonilere ait konularda İngiltere'nin tek başına tasarruf hakkı olmadığını belirtmesiyle müzakerelerin ikinci oturumu da herhangi bir gelişme kaydedilmeden kapanmıştır (TNA/CAB, 24/254/25:17-18; DGFP S.C. V.III, No:564:1098; TDA/534/37176-149207-5).

26 Mart günü gerçekleşen silahsızlanmaya ilişkin görüşmelere dair de olumlu bir tablo çizmek mümkün değildir. Silahları azaltma konusunda Hitler, barışın kuvvetlendirilmesi ve bir daha bir dünya savaşının tekrar etmemesi için galipler ve diğer devletlerin tedricen silahlarını azaltmaları ile kendiliğinden bir silahsızlanma meydana geleceğinin taahhüt olunduğunu ve Almanya'nın diğer devletlerin taahhütlerini yerine getirmesi için on beş sene beklediğini ifade etmiştir. Bu süre zarfında birçok devletin silahlarını azaltmak şöyle dursun aksine arttırdıklarını belirten Şansölye, 16 Mart tarihli beyanatına atfen, aynı devletlerin Almanya'nın 36 divizyonluk bir ordu teşkil etmesini kabul etmemelerini abes olarak değerlendirmiştir. İngiltere heyeti bunun üzerine Almanya'nın nasıl bir ihtiyaç üzerine ordusunu 36 fırkaya çıkarma kararı aldığını sormuştur. Buna karşılık Hitler, Rusya, Çekoslovakya, İtalya, Fransa ve hatta Polonya'yı öne sürerek tüm dünyanın, özellikle de komşularının devamlı olarak silahlanmakta olduklarını belirtmiş ve bu durumda Almanya'nın silahlanma mecburiyeti hissetmesinin doğal olduğunun altını çizmiş ve silahlanmanın sadece kendisini müdafaaya matuf bulunduğu konusunda teminat vermiştir. 36 fırka ile ne kadar sayıda bir ordu kastedildiği etrafındaki görüşmeler neticesinde ise bunun 550.000 mevcutlu bir ordu olduğu ve bu haddin Almanya için asgari ve lüzumlu bir had olduğu konusunda ısrarcı olmuştur. Bunun yanı sıra, Şansölye tank ve ağır toplar üretmek ve kullanmak hususunda da Almanya'ya serbestlik tanınmasını talep etmiştir (TNA/CAB, 24/254/25:23-27; DGFP S.C. V.III, No:564:1099-1100; BCA/TDA/506/42803-193030-29). Özetle, silahsızlanmaya ilişkin görüşmeler esnasında Hitler 550.000 mevcutlu bir ordu ile tank ve ağır toplara sahip olmayı asgari bir koşul olarak öne sürmüştür. Fakat İngiltere açısından bu durum diğer batı Avrupa güçlerinin asla erişemeyeceği bir rakamdı ve devletler arası müsavacı imkansız hale getirirken üstünlüğün de Almanya'ya bırakılması anlamına gelmekteydi. Görüşmelerde İngiltere hükümetinin bu rakamı müzakere için temel almasının mümkün olmadığı belirtilince bu fasıl da ilerleme kaydedilemeden kapatılmıştır (Eden, 1962: 156).

Deniz silahlarını sınırlandırma konusunda ise heyetler Berlin'de bir araya gelmeden önce Almanya İngiltere'nin Berlin büyükelçisine tonaj bakımından Britanya filosunun %35'i kadar bir filo önerisinde bulunmuştu. Berlin'deki müzakereler esnasında ise Hitlerin %35 oranını Fransa'nın da aynı oranı kabul ettiğini bildiği için öne sürdüğü ortaya çıkınca bu konuda da bir çıkmaz meydana gelmiştir. Çünkü Fransa için kabul edilen oran Britanya filosunun %50'siydi ve Hitlerin temel hedefi de Fransa ile bu hususta eşitlik sağlamaktı. Hitler, hiçbir otoritenin Almanya'yı Fransız ve İtalyan donanmalarının üstünlüğünü kabul ettirmeye zorlayamayacağını belirtmekteydi. Bu şartlar altında Alman filosunun tonaj bakımından sınırlandırılması konusunda Berlin'de bir ilerleme kaydedilememiştir (TNA/CAB, 24/254/25:20-23; DGFP S.C. V.III, No:560:1086-1087). Fakat bu konuda zaman ilerledikçe önemli hale gelecek bir gelişme yaşanmıştır. Deniz silahlarının sınırlandırılmasına ilişkin müzakereler esnasında İngiltere Almanya'yı mevcut deniz anlaşmalarının devamı veya tadiline ilişkin Londra'da ABD, Fransa, Japonya ve İtalya ile ikili görüşmelere başladığından haberdar etmiştir. Görüşmelerin amacının 1935 yılı içerisinde gerçekleşecek olan deniz silahlarını sınırlandırma müzakereleri için zemin hazırlamak

Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.

olduğunu belirten Simon Almanya'yı da müzakerelerde bulunmak için Londra'ya davet etmiş ve Hitler'den olumlu yanıt almıştır (TNA/CAB, 24/254/25:29).

Hava silahları konusunda da Hitler Fransa ile eşitlik talep etmiş ve müzakereler ilerledikçe kastedilen eşitliğin Fransa'nın ana karasında ve Kuzey Afrika'da sahip olduğu hava gücünün toplamı olduğu anlaşılmıştır (TNA/CAB, 24/254/25:27-28). Diğer taraftan Hitler hava Locarnosuna rıza göstermekteydi; fakat Londra Deklarasyonu tüm tekliflerin bir bütün olarak değerlendirilmesini öngörmekteydi ve İngiltere Berlin'e gelmeden müttefiklerine hava anlaşmasına ancak genel bir anlaşmanın içerisinde gidileceği konusunda söz vermişti. Müzakerelerin tamamına ilişkin ortaya çıkan tablo ise deklarasyon üzerinde genel bir uzlaşmaya varmanın mümkün olmadığı yönündeydi. Dolayısıyla bir hava Locarnosu'na varma ihtimali, müzakerelerin genel seyriyle birlikte ortadan kalkmış olmaktadır (TNA/CAB, 24/254/25:29-31; DGFP S.C. V.III, No:564:1101-1102; BCA/TDA/506/42803-193030-29).

Çalışma içerisinde değinildiği üzere Almanya'nın hava gücü İngiltere'nin korkulu rüyasına dönüşmüştü. Müzakereler sırasında Dışişleri Bakanı Simon da buna yönelik bilgi alma gayesiyle Hitler'e Almanya'nın mevcut hava gücünün boyutlarını sormuştur. Hitler'in cevabı ise tüm İngiltere heyeti için müzakerelerin en vahim tablosunu sunmaktaydı. Eden, günlüğüne düştüğü notta bahsi geçen tabloyu şu şekilde ifade etmektedir: "Bir anlık tereddütten sonra Hitler, Almanya'nın hava gücü anlamında İngiltere'yle denk olduğu cevabını verdi. Sesinde herhangi bir zafer edası yoktu; fakat benim kalbimde korkunç bir endişe oluşmuştu" (Eden, 1962: 157).

5. BERLİN'DEN SONRA İNGİLTERE POLİTİKASI: AVRUPA UYUMUNUN TERKİ

Berlin müzakereleri İngiltere ve Almanya'nın bakış açıları arasında önemli farklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. İngiltere barışın tüm Avrupa devletlerinin katılımıyla teminini arzu ederken Almanya açıkça Sovyetler Birliği'nin gireceği herhangi bir anlaşmaya iştirak etmeyeceğini açıklamıştır. Ayrıca Avusturya'nın bağımsızlığının korunması konusunda taahhüde girmekten kaçınmış, MC'ye dönmek için muğlak bir hukuki müsavat kavramını öne sürerek eski Alman sömürgelerinin üzerinde manda yönetimi talep etmiştir. Silahların sınırlandırılması konusunda Hitler, karada 550.000 kişilik ordunun gerisine düşmeyi kabul etmezken hava ve deniz kuvvetlerinde Fransa ile eşitlik talep etmiştir. Bu şartlar altında İngiltere'nin Almanya'yı kolektif güvenlik sistemi ve Avrupa Uyumu içerisine sokma ümitleri yok olmuştur (BCA/TDA/543/37176-149208-6; BCA/TDA/534/37176-149208-7; BCA/TDA/534/37176-149207-5).

Bunun yanı sıra Hitler'in deniz anlaşmaları için ileri bir tarihte Londra'da görüşmeyi kabul etmesinin ve hava mukavelesine rıza göstermesinin İngiltere tarafından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilebileceğini de unutmamak gerekir. Hitler'in İngiltere'yi yanına çekerek Almanya karşısında oluşan cepheye yarık açmak amacıyla öne sürdüğü bu teklifler, çok geçmeden karşılığını bulacaktır. Fakat Berlin'de bu hususlarda da sonuç alınamamıştır. Deniz silahlılarının sınırlandırılmasına ilişkin görüşmeler daha sonra Londra'da yapılacak müzakerelere bırakılırken, İngiltere için sürecin temel katalizörü olan hava sözleşmesi de Berlin öncesi müttefiklerle tüm tekliflerin bir bütün olduğu konusunda varılan uzlaşmadan dolayı gerçekleşmemiştir. Bunun İngiltere açısından en vahim sonucu Alman hava gücü karşısında duyulan endişenin dış politika üzerindeki baskısının artarak devam etmesi olacaktır. Bu baskı diğer unsurlarla birleştiğinde, İngiltere için 3 Şubat Deklarasyonu ile başlayan tüm Avrupa güçlerini içeren kolektif güvenlik arayışından yatıştırma politikasının ilk belirtisine giden yolu hazırlayacaktır.

Ekonomik koşulların baskısıyla kamuoyunun çatışma karşıtı tutumunun yanı sıra İngiltere'deki politika üreticilerinin bloklaşma karşı tutumu ve Almanya karşısında bir blok oluşmasının eninde

sonunda savaşı getireceğine ilişkin endişeleri bu unsurların başında gelmektedir. Dışişleri Bakanı Simon'un Berlin müzakereleri sonrası günlüğüne düştüğü notta bunu açık bir biçimde görmekteyiz:

“Berlin ziyaretinden hedeflediğimiz sonuç, Almanya'nın İngiltere ile iyi bir anlaşmayı büyük ölçüde arzuladığını ortaya koymaktı; fakat Almanya silahlanma konusunda kendi yolunda gitmeye kararlı olduğunu, uygun zaman geldiğinde Avusturya dahil tüm Almanya'yı sınırlarına dahil etmeyi umduğunu, izolasyon korkusu ve kolektif güvenliğe katılma eğilimi olmadığını ve MC'ye dönmeden önce eski Alman kolonilerini geri almayı istediğini ortaya koydu. Tüm bunlar ilerisi için oldukça umutsuz bir duruma işaret ediyor, çünkü Almanya Avrupa'nın dayanışmasını güçlendirmek için işbirliği yapmayacaksa, Avrupa'nın geri kalanı Almanya'ya karşı Avrupa dayanışmasını korumak için işbirliği yapmak zorunda ki bu nihai infilakı önleyemez, ancak erteler. MC'nin alkışları eşliğinde Rus komünistleriyle işbirliği yapan İngiliz Torylerinin merasimlerini görmemiz mümkün. Başka yol da olmayabilir; fakat bu barışı garanti eder mi? Ciddi şüphelerim var” (Bloch, 1972: 151).

Görüldüğü üzere Simon, Almanya'nın kolektif güvenlik sistemine katılma eğilimi içerisinde olmasını nasıl vahim bir durum olarak tanımlıyorsa, Avrupa'nın geri kalanının Almanya karşısında Avrupa güvenliğini korumak için birleşmesini de aynı derecede vahim bir durum olarak değerlendirmektedir. Çünkü bu durumda uluslararası politika Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi gittikçe sertleşen bir bloklaşma siyasetinin sınırlarına girecek, müzakere ve uyum arayışı yerini silahlanma yarışı ve sertleşmeye bırakacaktır. Simon da savaş tecrübeleri henüz oldukça taze olan diğer İngiltereli politikacılar gibi bloklaşmaya, 1914'te olduğu gibi sonu ancak savaşa varan bir siyaset ve ne yapılırsa yapılsın çatışma ve infilaktan ötesini sunamayan bir çıkmaz yol olarak bakmaktadır.

İngiltere'nin Berlin sonrası siyasetindeki değişimi tetikleyen bir diğer unsur ise, Berlin'deki görüşmelerin ardından Eden'in, gerçekleştirdiği Moskova, Varşova ve Prag ziyaretleri sırasında ortaya çıkmıştır. Doğu Avrupa'nın kilidi konumundaki merkezlerdeki görüşmelerin en önemli gündem maddesi Şark Misakıydı. Eden'in görüşmeleri esnasında Polonya'nın Şark Misakına katılmayacağını bildirmesi Doğu Locarno'sunu İngiltere'nin gözünde büyük ölçüde geçersiz kılmıştır. Berlin, Moskova, Prag ve Varşova görüşmelerini değerlendirmek için 8 Nisan'da toplanan İngiltere kabinesi de Almanya ve Polonya'nın itirazları üzerine Şark Misakının gerçekleşmesine imkan kalmadığına karar vermiştir. Bu durum Fransa ve Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'ya ilişkin politikasına tezat oluşturmaktaydı. Orta Avrupa'ya ilişkin olarak ise İngiltere kabinesi Roma protokolünün derhal tatbiki ve Avusturya'nın bağımsızlığının temini için başlıca devletlerin birleşmesine dair olan teklifi de Almanya aleyhinde açık bir cephe göstergesi olacağı mülahazasıyla reddetmiştir. Bu durum da İtalya ve Fransa'nın Orta Avrupa politikasıyla İngiltere'nin bakış açısı arasındaki farkı ortaya koymuştur (BCA/TDA/37170-148358-16). Ayrıca Şark Misakı ve Roma protokolü Londra Deklarasyonunun önemli bileşenleriydi. 8 Nisan toplantısı kararları neticesinde ortaya çıkan tablo ise İngiltere kabinesinin, Almanya'nın kabul etmediği Londra Deklarasyonu'nu rafa kaldırdığını göstermekteydi.

İngiltere kabinesinin bu tutumu bir sürprizden ziyade Berlin'den sonra iyiden iyiye muğlaklaşan İngiltere dış politikasının yansımasıydı. Şubat ayında barışı korumak için Fransa ile birlikte hareket etmeye karar veren İngiltere'de nisan ayında gazeteler genel savaştan sonraki devrin sona erdiğini, her işte Fransa ile beraber yürümek demek olan “Versailles zihniyeti”nin geride kaldığını ve İngiltere'nin müstakil bir siyaset ile barışa daha çok yardım edebileceğini yazmaya başlamışlardı. Bu, barışa düzen

vermek için Fransa ile birlikte hareket eden İngiltere'nin Almanya'nın tarafına geçmemekle beraber üçüncü bir yola yöneleceğinin ilanı anlamına gelmekteydi (Esmer, 1935b: 1).

Bu dönemde toplanan Stresa Konferansı İngiltere'nin dış politikasında Berlin sonrası ortaya çıkan belirsizliği ve Fransa ve İtalya ile arasına koyduğu mesafeyi gözler önüne serdi. Mussolini Almanya'nın 16 Mart kararının ardından Fransa ve İngiltere'ye bir konferans önerisinde bulunmuştu. Amaç Versailles düzenini korumak isteyen üç devletin nasıl hareket edeceğini kararlaştırmak ve aynı zamanda Almanya'nın Versailles düzenini bozmasına karşı ortak bir duruş sergilemektir. Fakat İngiltere hükümeti İtalya'da bir toplantı yapmadan önce Almanya'nın bakış açısını öğrenmenin faydalı olacağı düşüncesiyle konferansın Berlin sonrasına ertelenmesini teklif etmişti. Böylelikle toplantı İngiltere'nin "keşif ziyaretleri"nden sonraya bırakıldı. Stresa Konferansı'na İngiltere'nin Berlin ziyaretinin ardından ilk etapta büyük anlam yüklenmişti. Fakat konferans başlamadan Stresa'dan etkin bir sonuç çıkacağına dair beklentiler büyük ölçüde ortadan kalktı. Zira İngiliz bakanların keşif ziyaretleri olarak tanımladıkları Berlin, Moskova, Varşova ve Prag ziyaretleri sonrası İngiltere politikası değişmişti. İngiltere Dışişleri Bakanı Simon da açıkça Stresa'yı, Berlin, Moskova, Prag ve Varşova ziyaretleri gibi "keşif ziyareti" olarak telakki ettiğini belirtmekteydi (BCA/TDA/534/37170-148359-7; Esmer, 1935c: 1). Böyle bir ortamda, Stresa'da İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Almanya'nın revizyonist hareketlerini protesto etmeleri, Locarno'ya bağlılıklarını teyit etmeleri ve Avusturya'nın bağımsızlığını garanti etmeleri tabiatıyla etkisiz kaldı. Bu koşullarda İngiltere'den umduğunu bulamayan Fransa ise Sovyetler Birliği ile 2 Mayıs tarihli bir savunma antlaşması imzaladı.

Stresa ve Fransız Sovyet Antlaşmasının ardından Hitlerin Almanya'nın dış politikasına ilişkin etraflı bir değerlendirme yaptığı 21 Mayıs nutku ise İngiltere ile Almanya arasında yeni bir diyalog sürecine kapı araladı. Hitler nutkunda Avrupa barışının korunması ve silahların azaltılması için yapılacak gayretlere katılmaya hazır olduğunu; bunun karşılığında ise sadece antlaşmaların yeniden gözden geçirilmesini talep ettiğini belirtmekteydi. Bu talebin İngiltere'nin Almanya politikasına tezat oluşturan hiçbir tarafı yoktu. Üstelik Hitler nutkunda açıkça sömürge talebinde bulunmaktan da imtina etmekteydi. Ayrıca Hitler, Alman hükümeti Locarno paktını tamamlayacak olan bir hava paktının yapılmasını ve bunun için görüşmelerin başlamasını istemektedir, diyerek İngiltere'ye el uzatmaktaydı. Diğer taraftan Hitler Berlin'de çözülemeyen bir diğer soruna atıfla Alman donanmasının İngiltere donanmasının %35'ine eş bir kuvvete sahip olmasını kabul ettiğini belirtmekteydi. Bu kararla Fransız donanmasının Alman donanmasından sayı bakımından %15 fazla olmasını onayladığının altını çizen Şansölye, Almanya'nın İngiltere'nin Britanya imparatorluğunu korumak için denizlerde egemen bir duruma sahip olmasının hayati bir mesele ve bir hak olduğunu kabul ettiğini de sözlerine eklemekteydi. Nutkun İngiltere açısından umut vadeden bir diğer tarafı ise harp bölgeleri dışında hava bombardımanının yasak olması önerisiydi (Seton-Watson,1968: 237-241; Ulus, 23 Mayıs 1935:3). Hitler 21 Mayıs nutkuyla Alman hava kuvvetlerinin İngiltere'de yarattığı kaygı ve korkuyu teskin ederek Stresa'da ortaya çıkan cepheyi bozmak niyetindeydi (Weinberg, 2004: 164-165). Hitler'in İngiltere'nin kaygı ve önceliklerine hitap eden bu hamlesi çok geçmeden karşılık buldu. Nutkun ardından İngiltere'deki genel eğilim silahların azaltılması konusundaki teklifleri geri çevirmenin doğru olmayacağı, bu tekliflerin ileride bir uzlaşmaya varmada esas teşkil edebileceği yönündeydi. Parlamentoda yapılan tartışmalarda da tüm siyasi partiler bu fırsatı kaçırmamak ve müzakereye girişmek gerektiği yönünde fikir beyan etmişti (BCA/TDA/534/37176-149209-13; BCA/TDA/534/37176-149204-6; BCA/TDA/534/37176-149204-47).

İngiltere'nin temel hedefi silahsızlanmaya ilişkin meseleleri sırayı koymaktı. Bu yüzden Hitler'in nutkunun ardından ilk etapta Berlin müzakerelerinde kararlaştırılan deniz silahlarını sınırlandırmaya yönelik müzakerelere başlandı. Hükümet, deniz silahlarının sınırlandırılması konusunu daha kolay bir mesele olarak gördüğünden bu konuda bir anlaşma sağlamayı ve ardından da hava

Locarnosu'nu hayata geçirmeyi tasarlamaktaydı. 1935 yılının ilk aylarından itibaren İngiltere Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Uzakdoğu'daki Japonya tehdidinin de etkisiyle Almanya ile deniz kuvvetleri konusunda bir uzlaşımın yapılması konusunda ısrarcıydı. Fakat İngiltere açısından İngiliz Alman Deniz Antlaşması'nın asıl itici gücü deniz silahlarından sonra hava silahlarına ilişkin bir uzlaşma sağlama hedefiydi. Alman hava kuvvetlerinin İngiltere'yle eş değer olduğunun öğrenilmesinden beri, Almanya'nın serbestçe hava kuvvetlerini arttırması halinde on, on beş sene zarfında gelinebilecek nokta İngiltere açısından en acil güvenlik meselesi halini almıştı. Bu sebepten Berlin'den sonra hükümet bir taraftan hava kuvvetlerini üç katına çıkarmak için parlamentodan gerekli tahsisatı alırken bir taraftan da hava silah yarışını durdurmak için Almanya ile müzakere yolları üzerinde kafa yormaktaydı (BCA/TDA/534/37176-149209-13). Bu bağlamda deniz antlaşması hükümet tarafından İngiltere'nin Almanya ile yapmayı tasarladığı diğer silahları sınırlandırma anlaşmalarına bir giriş olarak tasarlandı ve 18 Haziran 1935'te İngiliz Alman Deniz Antlaşması imzalandı.

Antlaşmaya göre Almanya, deniz gücünü İngiltere'nin %35'inin üzerine çıkarmamayı taahhüt etmiş; İngiltere ise karşılığında Almanya'nın denizaltı yapmasını kabul etmiştir. İngiliz Alman Deniz Antlaşmasının asıl önemi ise İngiltere'nin, Almanya'nın Versailles Antlaşması'nın en önemli hükümlerinden birine aykırı olarak silahlanmasına göz yummuş olmasıydı. Ayrıca bu antlaşma ile yatıştırma politikasının ilk önemli belirtisi ortaya çıkmıştır (Borsa, 2016: 96; Sander, 2004: 50). İngiltere bu anlaşmayla, sadece, deniz kuvvetlerine ilişkin sınırlamaları da içeren Versailles Antlaşmasının beşinci maddesinin bozulmasına göz yummamaktaydı, aynı zamanda bu antlaşma ile Londra Deklarasyonu'nun da geçerliliği kalmamaktaydı.

Bu anlaşmayla İngiltere, Londra Deklarasyonu'nun da ruhunu yansıtan uluslararası meselelerde Fransa ile işbirliği halinde hareket etme kararından vazgeçmiş olmaktadır. Bu sebeple Fransa İngiltere ile Almanya arasındaki deniz antlaşmasını kendisine yönelik büyük bir darbe olarak değerlendirirken uluslararası camiada da söz konusu antlaşma 3 Şubat Deklarasyonunun sonu olarak değerlendirilmiştir (BCA/TDA/534/37176-149209-23).

Ayrıca Londra Deklarasyonunda hava Locarnosunun yapılması ve deniz kuvvetlerinin yeni sınırlarının belirlenmesi hususları, ancak deklarasyonun Almanya tarafından bir bütün olarak kabulü şartına ve Almanya'nın tüm Avrupa için geçerli olan kolektif güvenlik sistemine iltihak etmesine bir diğer ifadeyle Avrupa Uyumuna geri dönmesine bağlanmıştır. Bu husus Berlin müzakerelerinin de esasını oluşturmaktaydı. Fakat gelinen noktada İngiltere Londra Deklarasyonu'nun bu temel esasına aykırı hareket etmiş oldu.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1-3 Şubat 1935 tarihleri arasında Londra'da İngiltere ve Fransa temsilcileri arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde ortaya çıkan Londra Deklarasyonu ile 25-26 Mart tarihleri arasında Berlin'de İngiltere Dışişleri Bakanı Simon ile Hitler arasında gerçekleşen müzakereler İngiltere'nin Almanya'yı Avrupa Uyumuna döndürme siyasetinin birbiriyle bağlantılı iki ayağını oluşturmaktadır. Hitler'in yükselişinin ardından İngiltere'nin ilk tercihi, Fransa, İtalya ve Sovyetler Birliği ile Alman revizyonizmi karşısında bir blok oluşturmaktansa Versailles sisteminden ödün vererek Almanya'yı kolektif güvenlik ve Avrupa Uyumuna yeniden dâhil etmeye yönelik olmuştur. İngiltere'nin bu tercihinde; savaş sonrası ekonominin içerisinde olduğu çıkmaz, kamuoyunun savaş karşıtı tutumu, İngiliz politika üreticilerinin bloklaşmanın yeni bir savaşı beraberinde getireceğine ilişkin fikirleri etkin olan faktörlerdir. Bunların yanı sıra çalışma içerisinde incelenen arşiv belgeleri İngiltere'nin seçimindeki bir diğer önemli faktörün kendi güvenliğine yönelik endişeleri olduğunu ortaya çıkarmıştır. 1934 yılı itibarıyla hava silahlarındaki teknolojik ilerleme İngiltere'yi ada devleti olmaktan çıkarırken, Alman hava filosunun geldiği nokta ciddi bir güvenlik endişesine yol açmıştır. Bu tarihten sonra İngiltere'nin Almanya'ya yönelik

politikasında hava taarruzundan duyduğu endişenin belirleyiciliği yadsınamaz bir boyuta ulaşmıştır. Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerinin İngiltere açısından temel itici gücünü de bu endişe oluşturmaktadır. İngiltere Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakereleri aracılığıyla, bir taraftan belirli ödünler vererek Almanya'yı yeniden Avrupa Uyum ve kolektif güvenlik sistemi içerisine çekmenin bir taraftan da askeri teknolojinin yeni koşullarında kendisini havadan gelecek taarruzlara karşı korumanın yollarını aramıştır.

Diplomasi tarihi literatüründe, münhasıran Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerine odaklanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. İngiliz, Alman ve Türk arşiv belgeleri üzerinden yapılan bu çalışmanın, iki savaş arası dönemin önemli diplomatik girişimleri olan Londra Deklarasyonu ve Berlin müzakerelerinin detaylarını ortaya koyarak diplomasi tarihi literatürüne küçük de olsa bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın ortaya koyduğu ilk tespit Londra'da İngiltere ve Fransa temsilcileri arasında gizli olarak gerçekleşen müzakerelerin oldukça zorlu geçtiği ve hatta zaman zaman akim kalma noktasına dahi geldiğidir. İncelenen arşiv evrakı bu durumun ardındaki temel sebebin, Doğu Avrupa'ya ilişkin olarak İngiltere ile diğer Avrupalı güçler arasındaki görüş ayrılığı olduğunu göstermektedir. Müzakere sürecinde İngiltere Doğu Avrupa'ya ilişkin bir taahhüt altına girmekten imtina etmiştir. Fransa ise Alman revizyonizmi karşısında ittifak halinde hareket ettiği İtalya ve Sovyetler Birliği'nin de kaygılarını önemseyen bir tutum içinde olmuş ve Doğu ve Orta Avrupa'ya ilişkin Hitler'den garanti alma hedefinde ısrarcı bir diplomasi izlemiştir. Bu noktada taraflar arasındaki en önemli görüş ayrılığı Şark Misakı konusunda olmuş ve Fransa Dışişleri Bakanı Laval'ın ısrarcı tutumu neticesinde İngiliz temsilciler Şark Misakının görüşmeler sonunda yayımlanacak deklarasyona dahil edilmesine rıza göstermek durumunda kalmıştır.

İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra, Fransa ile Alman revizyonizmi karşısında ittifak halinde olan İtalya ve Sovyetler Birliği'nin güvenlik endişelerine de cevap veren Londra Deklarasyonu, Versailles'a aykırı olarak silahlanma yoluna giden Almanya ile yeni bir uzlaşma için gerekli şartları ortaya koyan bir metindir ve bu anlamda kolektif güvenlik ve Avrupa Uyumunun sağlanması kaygılarını yansıtmaktadır. Diğer taraftan metin uluslararası sistemi yeniden düzenleme hedefinde İngiltere ve Fransa'nın birlikte hareket etme kararının ifadesidir. Hatta metin içerisinde Roma protokolüne olan atıf göz önüne alındığında, Londra Deklarasyonu'nun İngiltere'nin Fransa ve İtalya ile birlikte hareket edeceğinin de bir ifadesi olduğunu söylemek mümkündür. Deklarasyonun asıl önemi ise Versailles Antlaşmasının askeri kısıtlamaları içeren 5. maddesinin belirli şartlar dâhilinde lağvedilebileceğini kabul etmesinden ileri gelmektedir. Bahsi geçen şartlar, Almanya'nın Şark Misakını kabul etmesi, Avusturya'nın bağımsızlığı konusunda garanti vermesi, MC'ye dönmesi ve silahların sınırlandırılmasına ilişkin yeni bir genel anlaşmaya katılmasıdır. Böylelikle Londra Deklarasyonu aracılığıyla Alman silahlanması Avrupa Uyum sınırlarına çekilmeye çalışılmıştır. Deklarasyonun İngiltere açısından bir diğer önemi ise güvenlik endişelerine cevap veren bir hava sözleşmesi ihtiva etmesidir. Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar İngiltere'yi izolasyonizm eğilimini bir kenara bırakarak Fransa ile Londra Deklarasyonu'na varan müzakerelere sokan esas faktörün hava saldırısına ilişkin duyulan kaygı ve bir hava Locarno'su hedefi olduğunu göstermiştir.

Londra Deklarasyonu üzerinde Hitler'le Berlin'de yapılan müzakereler ise İngiltere açısından bir hayal kırıklığı olmuştur. Hitler'in müzakereler esnasındaki genel tutumunu uzlaşmadan uzak ve katı olarak değerlendirmek mümkündür. Silahların sınırlandırılması konusunda öne sürdüğü gerekçeler ve MC'ye dönüş için eski Alman sömürgelerinin iadesi talebi de bunu göstermektedir. Fakat Berlin müzakerelerini çıkmaza sürükleyen asıl mesele Şark ve Merkezi Avrupa misaklarıdır. Hitler Şark Misakına katılmayı kesin bir dille reddetmiş, Merkezi Avrupa Paketi'nin ruhunu ifade eden Avusturya'nın bağımsızlığı konusunda da taahhüt altına girmekten imtina etmiştir. Hal böyle olunca

Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumunu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.

Berlin müzakereleri, İngiltere'nin Almanya'nın Avrupa Uyumunu ve kolektif güvenlik sistemi içerisine yeniden alınması hedefini çıkmaza sokmuştur.

Berlin'de Avrupa Uyumunu hedefi çıkmaza giren İngiltere'nin yeni tercihi ise beklenildiği gibi Alman revizyonizmi karşıtı bloğu sağlamlaştırmak yönünde olmamıştır. Bunun yerine Berlin sonrası İngiltere, Fransa ve müttefikleriyle arasına mesafe koyan bir "üçüncü yol" söylemi geliştirmiş, Fransa ile bir hareket etmek anlamına gelen Versailles zihniyetinin geride kaldığını ve İngiltere'nin müstakil bir siyasetle barışa daha çok hizmet edebileceğini vurgulamaya başlamıştır. Çalışma içerisinde incelenen belgeler üçüncü yol söyleminin de gerisinde, ekonomik faktörlerin, kamuoyunun tutumunun, bloklaşmaya karşı oluşan alerjinin ve Almanya'nın ardından Polonya'nın da Şark Misakı'na yönelik olumsuz yaklaşımının yanı sıra Alman hava gücü karşısında duyulan endişenin ve bir an önce Almanya ile bu konuda mutabakata varma hedefinin olduğunu göstermektedir. Berlin'de Alman hava gücünün İngiltere'ninkine eşit olduğunun öğrenilmesinden itibaren Almanya ile hava silahlarının sınırlandırılması konusunda bir uzlaşmaya varmayı hayati bir mesele olarak gören İngiltere Berlin dönüşü Avrupa Uyumunu ve kolektif güvenlik yerine kendi güvenliğini ön plana çıkararak bir tutum içerisine girmiştir.

Bu tutumun en önemli kanıtı, 18 Haziran 1935 tarihli İngiliz-Alman Deniz Antlaşmasıdır. Bu anlaşmanın ardından Londra Deklarasyonu'nun herhangi bir hükmü kalmamıştır. Zira deklarasyonda deniz kuvvetlerinin yeni sınırlarının belirlenmesi de dahil olmak üzere silahların sınırlandırılmasına ilişkin Almanya ile yeni bir uzlaşmaya varılması ancak deklarasyonun Almanya tarafından bir bütün olarak kabulü şartına ve Almanya'nın tüm Avrupa için geçerli olan kolektif güvenliğine iltihak etmesine bağlanmıştır. Bu husus Berlin müzakerelerinin de esasını oluşturmaktaydı. Fakat gelinen noktada İngiltere Londra Deklarasyonu'nun bu temel esasına aykırı hareket ederek kendisinin ön ayak olduğu deklarasyonu siyaseten hükümsüz hale getirmiştir. Diğer taraftan İngiltere'nin Fransa'dan ayrı olarak Almanya ile böyle bir uzlaşmaya varması Londra Deklarasyonu'nun İngiltere ve Fransa işbirliğiyle atfettiği önemin de altını boşaltmıştır.

Etik Beyan

"Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumunu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25-26.03.1935)" başlıklı çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazar çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Türk Diplomatik Arşivi (TDA) (BCA/TDA):

BCA/TDA/506/42803-193030-29, 30.03.1935.

BCA/TDA/534/31438-124391-3, 09.03.1935.

Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.

BCA/TDA/534/37170-148357-3, 07.02.1935.

BCA/TDA/534/37170-148357-5, 21.02.1935.

BCA/TDA/534/37170-148357-9, 03.02.1935.

BCA/TDA/534/37170-148358-16, 09.04.1935

BCA/TDA/534/37170-148359-7, 11.04.1935

BCA/TDA/534/37176-149204-47, 27.05.1935.

BCA/TDA/534/37176-149204-61, 22.05.1935.

BCA/TDA/534/37176-149204-62, 22.06.1935

BCA/TDA/534/37176-149207-5, 29.03.1935.

BCA/TDA/534/37176-149208-2, 06.03.1935.

BCA/TDA/543/37176-149208-6, 27.03.1935.

BCA/TDA/534/37176-149208-7, 28.03.1935.

BCA/TDA/534/37176-149209-13, 17.06.1935.

BCA/TDA/534/37176-149209-23, 21.06.1935.

BCA/TDA/534/37196-148508-21, 07.02.1935.

BCA/TDA/534/37196-148508-57, 11.03.1935.

BCA/TDA/534/37196/148508-58, 03.02.1935.

BCA/TDA/571-35040-138308-22, 03.02.1935

İngiltere Ulusal Arşivi (The National Archives/TNA)

TNA/CAB, 24/254/25, 26.03.1935.

Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

Documents On British Foreign Policy 1919-1939, Second Series, Volume XII (DBFP S.II,V.XII.), No:340, "Notes of an Informal Conference on German Rearmament Held in Sir R. Vansittart's Room on January 15 at 11.15 a.m., Foreign Office, January 15 1935", London: Her Majesty's Stationery Office, 1972, 381-382.

Documents On British Foreign Policy 1919-1939, Second Series, Volume XII (DBFP S.II,V.XII.), No: 365, "Memorandum on Preparation for Meeting with French Ministers on February, Foreign Office, January 23, 1935", London: Her Majesty's Stationery Office, 1972, 407-410.

Documents On British Foreign Policy 1919-1939, Second Series, Volume XII (DBFP S.II,V.XII.), No:397, "Notes of Anglo-French Conversations Held at No. 10 Downing Street, S.W.1, on February 1-3 1935", London: Her Majesty's Stationery Office, 1972, 458-467.

Documents On British Foreign Policy 1919-1939, Second Series, Volume XII (DBFP S.II,V.XII.), No: 400, "Notes of Anglo-French Conversations Held at No.10 Downing Street, S.W.1, on February 1-3 1935", London: Her Majesty's Stationery Office, 1972, 477-484.

Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.

Documents on German Foreign Policy 1918-1945, Series C (1933-1937) The Third Reich: First Phase Vol III (DGFP, S.C, V.III), No: 519, "The Ambassador in Great Britain to the Foreign Ministry, 6 March 1935, London", London: Her Majesty's Stationery Office, 1959, 983-985.

Documents on German Foreign Policy 1918-1945, Series C (1933-1937) The Third Reich: First Phase Vol III (DGFP, S.C, V.III), No:560, "Note by an Officer of the Naval Command, Discussion with the Führer and Chancellor on the Afternoon of 27 March 1935", 1086-1087.

Documents on German Foreign Policy 1918-1945, Series C (1933-1937) The Third Reich: First Phase Vol III (DGFP, S.C, V.III), No: 564, "Circular of the Foreign Minister, Berlin March 29, 1935", London: Her Majesty's Stationery Office, 1959, No.564,1091-1103.

Gazeteler

Cumhuriyet, 22 Şubat 1935.

Cumhuriyet, 24 Şubat 1935.

Esmer, A. Ş. (1935a). "Berlin görüşmelerinden Sonra...", Milliyet. 28 Mart.

Esmer, A.Ş. (1935b). "İngiltere'nin Güddüğü Siyasa", Milliyet, 9 Nisan.

Esmer, A.Ş. (1935b). "Stresa Konferansı", Milliyet 11 Nisan.

Ulus, 1 Şubat 1935.

Ulus, 2 Şubat 1935.

Ulus, 17 Şubat 1935.

Ulus, 23 Mayıs 1935.

Araştırma ve İncelemeler

Armaoğlu, F. (2000). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)*. Ankara: Alkım.

Bloch, C. C. (1972). Great Britain, German Rearmament and the Naval Agreement of 1935. H. W. Gatzke (Ed.), *European Diplomacy Between Two Wars 1919-1939* içinde (125-151), Chicago: Quadrangle Books.

Borsa, M. Ö. (2016). İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 54, 81-102.

Churchill, W. (1974). *The Gathering Storm*. New York: Bantam Books.

Craig, G. A. (1972). *Europe Since 1914*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Doerr, P. W. (1988). *British Foreign Policy 1919-1939*. Manchester and New York: Manchester University Press.

Eden, A. (1962). *The Memoirs of Anthony Eden Earl of Avon Facing the Dictators*. Cambridge: The Riverside Press.

Ersin, E. (2019). Yatıştırma Politikası. *Güvenlik Yazıları*. <https://trguvenlikportali.com/guvenlik-yazilari/> (erişim tarihi: 09.07.2023).

Hall III, H.H. (1976). The Foreign Policy-Making Process in Britain (1934-1935) and the Origins of the Anglo German Naval Agreement. *The Historical Journal* . 19 (2), 477-499.

- Sarılioğlu, İ. (2023). Hitler'in Yükselişinin Ardından İngiltere'nin Avrupa Uyumu Arayışları: Londra Deklarasyonu (03.02.1935) ve Berlin Müzakereleri (25/26.03.1935). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 840-862.
- Hayes, P. (1978). *Modern British Foreign Policy The Twentieth Century*. London: Adam & Charles Black.
- Hughes, M. H. (2006). *British Foreign Secretaries in an Uncertain World, 1919–1939*. London: Routledge.
- H. S.A. (1934). A Security Pact in Eastern Europe. *Bulletin of International News*, 11 (2), 3-11.
- Kennedy, M. P. (1976). The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy 1865-1939. *British Journal of International Studies*. 2 (3), 195-215.
- Marquand, D. (1977). *Ramsay MacDonald*. London: Jonathan Cape Ltd.
- Medlicott, W.N. (1940). *British Foreign Policy Since Versailles*. London: Methuen & Co.
- Medlicott, W.N. (1969). *Britain and Germany: The Search for Agreement 1930-1937*. London: University of London The Athlone Press.
- Northedge, F.S. (1966). *The Troubled Giant: Britain Among The Great Powers 1916-1939*. London: G. Bell & Sons Ltd.
- Özdal, B. (2021). İkinci Dünya Savaşı'nın Diplomasinin Gelişimine Etkileri. B. Özdal ve R. K. Karaca (ed.), *Diplomasi Tarihi II* içinde (171-249), Bursa: Dora Yayınları.
- Radice, L. (1977). The Eastern Pact, 1933-1935: A Last Attempt at European Cooperation. *The Slavonic and East European Review*. 55(1), 45-64.
- Richardson, C. O. (1978). The Rome Accords of January 1935 and the Coming of the Italian-Ethiopian War. *The Historian*. 41 (1), 41-58.
- Sander, O. (2004). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge.
- Seton-Watson, R. W. (1968). *Britain and The Dictators*, New York: Howard Fertig.
- Steiner, Z. (2011). *The Triumph Of The Dark European International History 1933–1939*. New York: Oxford University Press Inc.
- Taylor, A.J.P. (1965). *The Origins of the Second World War*. Middlesex: Penguin Books.
- Taylor, A.J. P. (1985). *English History 1914-1945*. Middlesex: Penguin Books.
- Vickers, R. (2003). *The Labour Party and the World The Evolution of Labour's Foreign Policy, 1900–51*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Weinberg, G. L. (2004). *Hitler's Foreign Policy 1933-1939 The Road to World War II*. New York: Enigma Books.

Extended Abstract

Britain's Search for Concert of Europe After the Rise of Hitler: London Communiqué (03.02.1935) and Berlin Conversations (25/26.03.1935)

In this article, the London Declaration of 3 February 1935 and the Berlin negotiations which took place between 25-26 March 1935 are discussed within the framework of British foreign policy in the interwar period. The first goal of the study is to reveal the contents of the London Declaration and the Berlin negotiations and their effects on the diplomatic process of the interwar period. In addition to this purpose, the study basically discussed the London Declaration and Berlin negotiations within the framework of British foreign policy and aimed to reveal the reasons that pushed Britain to these developments. In the study, firstly, Britain's perspective on German revisionism after the rise of Hitler was tried to be elucidated, then the London Declaration and Berlin negotiations were examined by using archival sources. And after all, these two important diplomatic initiatives were analyzed within the framework of British foreign policy. The main sources of the study are the Turkish Diplomatic Archive (BCA/TDA), the British National Archive (TNA) and the Documents on British Foreign Policy (DBFP) and Documents on German Foreign Policy (DGFP) series, which provide printed copies of British and German archive documents of the period. In addition to these sources, the memoirs of the period, the press and relevant literature were also used in the study.

In the study it was concluded that the London Declaration, which emerged as a result of the negotiations between the representatives of England and France in London (1-3 February 1935) and the negotiations between the British Foreign Minister Simon and Hitler in Berlin (25-26 March 1935), were two interconnected diplomatic initiatives of Britain's policy of returning Germany to the Concert of Europe. After the rise of Hitler, Britain's first choice was to re-include Germany in collective security and Concert of Europe by compromising the Versailles system, rather than forming a bloc with France, Italy and the Soviet Union against German revisionism. This choice was influenced by the economic difficulties experienced after the war, the anti-war attitude of the public and the belief of British policy makers that blocism would bring a new war. However, in addition to all these, the archive documents examined in the study revealed that another important element in Britain's attitude was concern for her own security. As of 1934, technological progress in air weapons removed the advantages of being an island for England and the size of the German air fleet caused a serious security threat to London. After this date, Britain's concern about the German air attack played an undeniable role in her policy towards Germany. And, for Britain, this concern was the main impetus of the London Declaration and Berlin negotiations.

The London Declaration constitutes an important diplomatic initiative in terms of allowing the abolition of article 5 of the Treaty of Versailles regarding military restrictions. In return, Germany was asked to rejoin the League of Nations, accept the Eastern Pact, guarantee the independence of Austria, and join a new general agreement on arms limitation. However, the negotiations held in Berlin between British Foreign Secretary John Simon and Hitler on these issues failed. Hitler's general attitude during the negotiations could be evaluated as uncompromising and rigid. And his categorical refusal to join the Eastern Pact and refusal to make any commitments regarding the independence of Austria brought the negotiations to an impasse.

And under these circumstances Britain's goal of reintegrating Germany into the Concert of Europe and collective security system has also reached an impasse. After Berlin, England developed a "third way" discourse that distanced itself from France and its allies, and began to emphasize that the Versailles mentality, which meant acting together with France, was left behind and that England could better serve peace with an independent policy. The documents examined in the study revealed that Britain's third way discourse was also created within the framework of the concern about the German air power and the aim of reaching an agreement with Germany on this issue as soon as possible. At this point, the Berlin negotiations constituted a new breaking point for Britain. Because during the negotiations, British politicians learned that the German air power had become equal to Britain's. And after that reaching an agreement with Germany on the limitation of air weapons became a vital issue for London and Britain adopted an attitude that prioritized its own security rather than collective security and Concert of Europe. Thus, the London Declaration and the Berlin negotiations, or the failure of these initiatives, took their place in Britain's diplomatic journey towards the policy of appeasement. Because after the failure of the London Declaration and the Berlin negotiations, the first sign of the appeasement policy came in sight.